

Fundacja Demokracja Przyszłości

Raport z badań nad prawem

Daty przeprowadzenia badania:

26/01/2023 - 16/02/2023

Data publikacji:

8/07/2023

<https://demokracjaprzyszlosci.org.pl/>

Wszystkie prawa do powyższego raportu są zastrzeżone na rzecz Fundacji Demokracja Przyszłości. Masz jednak ogólne prawo do cytowania i rozpowszechniania fragmentów raportu w celach: edukacyjnych, polemicznych i krytycznych (na podstawie art. 29 ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych). Zachęcamy do tego, ponieważ jednym z naszych celów jest wspieranie rozwoju otwartego społeczeństwa obywatelskiego. Pamiętaj jednak, że warunkiem wykorzystania naszego raportu jest każdorazowe podanie źródła (zgodnie z art. 34 ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych). Najłatwiej zrobisz to poprzez podanie adresu naszej strony internetowej <https://demokracjaprzyszlosci.org.pl/> oraz nazwy Fundacja Demokracja Przyszłości. Jeżeli chcesz wykorzystać nasz raport w zakresie szerszym od ogólnego prawa cytatu, prosimy o kontakt z nami.

Wstęp

Autorzy

	<p>Agnieszka Sieńkowska - zawodowo projektanta UX/UI i graficzka; absolwentka Zarządzania Kulturą na Uniwersytecie Jagiellońskim oraz Szkoły Grafiki Komputerowej w Krakowie. W fundacji zajmuje się działaniami z zakresu UX Researchu oraz UX Designu. W wolnym czasie słucha muzyki, czyta i podróżuje.</p>
	<p>Anna Podsiadły – Absolwentka architektury wnętrz w WSEiZ w Warszawie, turystyki i rekreacji w AWF w Warszawie oraz Bootcampu „UI Designer z elementami UX” w InfoShare Academy. Jako UI Designerka kieruje się zasadą, że dobry design jest niewidoczny. W swoich projektach łączy minimalizm z funkcjonalnością stawiając potrzeby użytkownika na pierwszym miejscu. W wolnym czasie gra z przyjaciółmi w strategiczne gry planszowe, zimą wyjeżdża w góry na snowboard a latem gra w siatkówkę.</p>
	<p>Maria T. - osoba o mocnej wewnętrznej potrzebie dawania innym ludziom możliwości odkrywania nowych wartości i doznań poprzez design. Ukończyła kursy z UX/UI Designu w Hi-Tech Parku i Future Collars. Obecnie jako projektantka UX/UI, jest zaangażowana w tworzenie aplikacji Taskily. W ramach Demokracji Przyszłości zajmuje się działaniami z zakresu UX Designu.</p>
	<p>Katarzyna Malinowska- początkowa projektantka UX, obecnie studiuje psychologię i informatykę na uniwersytecie SWPS na kierunku User experience. Głównie zainteresowana badaniami w UX, ale również zajmuje się projektowaniem UI. Najważniejszą dla niej zasadą, w projektowaniu, jest skoncentrowanie na potrzebach użytkownika. Oprócz pracy badawczej i projektowej jest również pasjonatką aktywnego spędzania czasu. W wolnej chwili stara się rozwijać swoje umiejętności w zakresie akrobatyki.</p>

Spis treści

Wstęp	2
Autorzy	2
Spis treści	4
Wstęp	5
Stanowienie prawa	6
Proces stanowienia prawa	6
Problemy przy stanowieniu prawa	9
Usprawnienia	12
Dynamika zmian	14
Trendy w uchwalaniu	16
Zrozumienie prawa	20
Trudności w interpretacji prawa	20
Odwołania między przepisami	23
Sposób tłumaczenia prawa	25
Zapytania do prawników	27
Bycie na bieżąco z prawem	29
Sposoby kategoryzacji	31
Źródła wiedzy	33
Możliwe źródła wiedzy o prawie	33
Media a wyjaśnianie prawa	38
Źródła informacji w przyszłości	40
Społeczeństwo obywatelskie	44
Szczególnie istotne kwestie	44
Rzeczywisty wpływ na prawo	46
Promowanie własnych pomysłów	48
Zmiany w sposobie pozyskiwania informacji	50
Rozwiązanie cyfrowe	52
Aplikacja wyjaśniająca prawo	52
Nasz pomysł	54
Podsumowanie	56
Dodatkowe uwagi	56
Analiza zebranych danych	57
Część I: Stanowienie prawa	57
Część III: Źródła wiedzy o prawie	58
Część IV: Społeczeństwo obywatelskie	60
Część V: Rozwiązania cyfrowe	61

Wstęp

Badanie zostało przeprowadzone w styczniu i lutym 2023 roku. Wzięło w nim udział sześciu studentów prawa i dwóch prawników. Zadawaliśmy pytania o tematy takie jak:

- Stanowienie prawa
- Zrozumienie prawa
- Źródła wiedzy
- Społeczeństwo obywatelskie
- Rozwiązanie cyfrowe

Stanowienie prawa

Proces stanowienia prawa

Jak w skrócie wygląda proces stanowienia prawa?	Jak określiliby Pan/Pani tempo zmian prawnych w Polsce?
---	---

Jak w skrócie wygląda proces stanowienia prawa?

Z analizy wypowiedzi respondentów wynika, że proces tworzenia prawa jest złożony i obejmuje wiele etapów. Wśród nich ważną rolę odgrywa inicjatywa ustawodawcza, która może pochodzić od prezydenta, rządu, obywateli lub posłów i wymaga odpowiedniej liczby podpisów.

Projekty ustaw są omawiane w komisjach specjalnych, mogą to być komisje ad hoc lub stałe. Ustawa jest czytana w komisjach i potem w Sejmie.

Jeśli jest przegłosowana, projekt idzie do Senatu, który może wprowadzić poprawki, zaakceptować projekt w całości lub zwrócić go do Sejmu. Jeśli Senat zwróci projekt, Sejm może przegłosować poprawki Senatowi. Jeśli ustawa jest przyjęta, idzie do prezydenta, który ma prawo zawetować ustawę. Po podpisaniu przez prezydenta, ustawa jest publikowana w Dzienniku Ustaw. Prezydent ma również prawo złożyć wniosek do Trybunału Konstytucyjnego o stwierdzenie zgodności ustawy z Konstytucją RP.

Z odpowiedzi wynika, że proces stanowienia prawa nie jest wyłącznie w gestii organów państwowych, takich jak Sejm, Senat i prezydent. Ważnym elementem procesu stanowienia prawa jest inicjatywa obywatelska, ale która pozwala zwykłym ludziom na wniesienie swojego pomysłu na ustawę.

Każdy obywatel w pewnym stopniu uczestniczy w procesie stanowienia prawa, przestrzegając go i uznając jego ważność. Ponadto, jednostki samorządu terytorialnego również wpływają na tworzenie prawa.

Jeden respondent zaznaczył, że proces stanowienia prawa jest przedstawiany na studiach prawniczych, gdzie studentom przekazywana jest wiedza na temat różnych aspektów

procesu, w tym rodzajów prawa i sposobów jego tworzenia. Studia podyplomowe mogą dodać dodatkowej wiedzy na temat procesu stanowienia prawa, a szczegóły są zawarte w odpowiednich kodeksach.

Cytaty:

- *“Jest w zasadzie kilka dróg, dlatego że może być projekt ustawy złożony przez rząd, może być złożony przez grupę posłów, albo przez grupę obywateli, no i następnie, jak już zostanie projekt złożony do Sejmu, no to musi być odpowiednia liczba podpisów.”*
- *“Projekty omawia się na komisjach specjalnych, specjalnie do tego celu utworzonych. Mogą to być komisje ad hoc, mogą to być komisje stałe, tak zwane, przy Sejmie. I teraz tak. Ustawa jest czytana w komisjach i później w Sejmie już ogólnie, tak, czyli przez wszystkich posłów. Jeżeli jest przegłosowana, projekt idzie do Senatu. Teraz tak, Senat może nanieść poprawki, może uwzględnić projekt w całości bez nanoszenia poprawek, a może zwrócić projekt tejże ustawy z powrotem do sejmu. Przy czym no nie pamiętam, powiem szczerze, większości jaką może przegłosować, jaką może zwrócić. Jeżeli ustawa jest zwrócona, Sejm może przegłosować poprawki Senatowi. Jeżeli nie jest zwrócona, no to ona idzie do prezydenta, tak. I prezydent ma prawo złożenia weta (...) Ustawa publikowana jest w Dzienniku Ustaw. Natomiast ma jeszcze jedno prawo, z którego może prezydent skorzystać. Jest to prawo do złożenia do Trybunału Konstytucyjnego o stwierdzenie zgodności tejże ustawy z Konstytucją Rzeczypospolitej Polskiej”*
- *“Prawo jest stanowione poza, że tak powiem, wydaje mi się... Przez organy prawa można powiedzieć, poza oczywiście Sejmem, poza Senatem, poza prezydentem i poza tak naprawdę wszystkimi jednostkami samorządu terytorialnego, no to prawo jest stanowione też tak naprawdę przez każdego z nas w jakimś stopniu też pod takim kątem, że mimo wszystko tego prawa przestrzegamy. I poza tym, że to prawo w jakiegokolwiek ono formie by nie było, jest ono przez nas postrzegane jako coś, co nie powinno być przez nas łamane. Pod kątem takim moralnym to wydaje mi się, że tak pokrótce, no to jest prawo stanowione przez, no każdego z nas, każdego z obywateli, ale też te wszystkie właśnie jednostki samorządu terytorialnego, organy i tak dalej.”*

- *“Przede wszystkim całą wiedzę należałoby oprzeć na konstytucji i na tym, jak przebiega cały proces legislacyjny, począwszy od wszystkich projektów ustaw poprzez późniejsze ich potem uchwalanie. Nie wiem, co więcej mogę powiedzieć. Można dodać tutaj inicjatywę obywatelską także, która często uważam, że jest gdzieś tam pomijana, albo nie ma takiego...”*
- *“Osoba, którą interesuje prawo, to idzie na studia prawnicze i tam są wszystkie przedmioty, różnego rodzaju warsztaty, które od A do Z przedstawiają proces stanowienia prawa, można zadać pytanie. Dodatkowo są studia podyplomowe, które, że tak powiem, rozjaśniają ten proces, bo nie wszystko jest zrozumiałe. Wszystko jest zapisane w kodeksie, dlatego studia plus studia podyplomowe potrafią... Tak mówię, młody człowiek, studentowi zrozumieć, jak się tworzy prawo, jakie są rodzaje prawa i to generalnie taką wiedzę można pozyskać na studiach. Taką szerszą wiedzę”*

Problemy przy stanowieniu prawa

Jakie problemy pojawiają się w procesie stanowienia prawa?	Który z tych problemów jest największy?
--	---

Jakie problemy pojawiają się w procesie stanowienia prawa?

Przy analizie odpowiedzi na temat trudności w procesie tworzenia prawa, można dostrzec kilka istotnych wniosków. Po pierwsze, proces ten nierzadko spotyka się z wieloma przeszkodami, które utrudniają jego przebieg.

Do najczęściej wskazywanych kwestii należy brak należytej konsultacji ze społeczeństwem w przypadku projektów ustaw oraz wprowadzanie ustaw bez uprzedniej analizy specjalistów, co zwiększa ryzyko podejmowania pochopnych i nierozważnych decyzji, a tym samym może prowadzić do błędów w przepisach i ich interpretacji. Ponadto, należy pamiętać, że nawet drobne zmiany w słowach czy zwrotach mogą znacząco wpłynąć na intencję oraz sens danego przepisu.

Innym problemem, na który wskazują respondenci, jest trudność w interpretacji przepisów z powodu niezrozumiałego języka prawniczego i zbyt skomplikowanych ustaw, które często liczą kilkaset stron, a także brak wiedzy na temat prawa wśród obywateli.

Respondenci sygnalizują również brak jedności wśród rządzących, co prowadzi do blokowania ustaw z powodów politycznych. Dodatkowo, nie wszystkie ustawy czy projekty ustaw zgłaszane do Sejmu są zgodne z przyjętym w Polsce porządkiem prawnym.

Pojawił się również problem związany z obywatelskimi projektami, które często trafiają do zamrażarki i nie są dalej procedowane lub są ignorowane przez kolejne kadencje Sejmu.

Jeden respondent wskazał, że problemy w procesie stanowienia prawa zależą od kategorii stanowionego prawa.

Stwierdzenie	Liczba Respondentów
Prawo za mocno skomplikowane i teoretyzowanie	3
Wprowadzanie przepisów prawnych bez opinii specjalistów w tej dziedzinie	2
Pomijane są głosy społeczności	2

Pojedyncze opinie

- Obywatelskie projekty trafiają do “zamrażarki” i nie są dalej procedowane
- Brak zgodności partii rządzącej
- Często ustawy są blokowane z celów stricte politycznych
- Nie wszystkie ustawy, czy projekty ustaw zgłaszane do sejmu są zgodne z przyjętym w Polsce porządkiem prawnym
- Brak wiedzy na temat prawa wśród obywateli
- Język prawniczy jest językiem bardzo skomplikowanym dla obywateli
- Często ludzie starają się wprowadzić coś, co nie znajduje uzasadnienia w obecnie obowiązującym systemie prawnym.
- Problemy w procesie stanowienia prawa zależą od kategorii prawa.
- Pojawienie się błędów w przepisach, w sposobie ich interpretacji

Cytaty:

- *”Zwykle te obywatelskie projekt niestety trafiają na przykład do zamrażarki i nie są dalej procedowane. Albo trafiają do kolejnej kadencji Sejmu i później też są nie podejmowane, albo właśnie w tej zamrażarce zostają i że po prostu jest to przez to nieskuteczne”*
- *”Jakby obecnie bardzo dużym problemem jest też to, że nie wszystkie ustawy, czy projekty właściwie ustaw zgłaszane do sejmu są zgodne z przyjętym w Polsce porządkiem prawnym. Nie zawsze też uwzględnia się zdania, a właściwie opinie osób trzecich, tak, na przykład nie uwzględnia się głosów konsultacyjnych jakiś profesorów prawa na przykład”*
- *”Według mnie brakuje wiedzy wśród na temat prawa wśród obywateli, wśród społeczeństwa z tego względu, że po pierwsze, język prawniczy jest językiem bardzo trudnym, skomplikowanym. Jeżeli chodzi o wszelkie ustawy, wszelkiego rodzaju akty prawne, które regulują prawo, to są to akty bardzo skomplikowane, często należy także znać reguły, znać zasady prawne”*
- *”Często próbują wprowadzić coś co w naszym obecnym systemie prawnym w ogóle nie miałoby racji bytu. Bo jest to jakiś wymysł, który laikowi, że tak powiem, wydaje się, że jest świetny, ale jakby nie byłoby to kompatybilne z całością systemu prawnego, w którym się obracamy, bo jednak nie jest to to samo co >>Prawo Agaty<<, czy inny amerykański serial”*

Który z tych problemów jest największy?

Badania wskazują, że jednym z głównych problemów związanych z procesem stanowienia prawa w Polsce jest wprowadzanie czy zmiana ustaw pochopnie, bez dostatecznego

przemyslenia, bez opinii specjalistów w tej dziedzinie, pomijane są również głosy społeczeństwa.

Warto zwrócić uwagę na skomplikowaną i czasami nadmiernie teoretyczną naturę procesu ustawodawczego. Prawo samo w sobie jest bardzo złożone, a niestety ustawodawcy często utrudniają jego zrozumienie i stosowanie.

Zasygnalizowano problem niezgodności między rządzącymi a innymi parlamentarzystami, w wyniku czego często ustawy są blokowane z celów strictly politycznych.

Jedna osoba wskazała na problem braku świadomości przez obywateli na temat tego, jak i gdzie znaleźć odpowiedzi na pytania związane z prawem.

Stwierdzenie	Liczba Respondentów
Wprowadzanie/zmiana przepisów bez przemyslenia bez opinii specjalistów w tej dziedzinie	2
Pomijanie opinii społeczeństwa	2
Prawo za mocno skomplikowane i teoretyzowanie	2

Pojedyncze opinie:

- Obywatelskie projekty trafiają do "zamrażarki" i nie są dalej procedowane
- Brak zgodności naszych rządzących i innych parlamentarzystów jest głównym problemem
- Niezrozumienie prawa przez społeczeństwo i postrzeganie tego w odpowiedni sposób
- Brak świadomości jak i gdzie znaleźć odpowiedzi na pytania związane z prawem

Cytaty:

- *"Wydaje mi się, problem jaki jest chyba taki najbardziej widoczny wśród wszystkich, to jest to, że bardzo często jest coś wprowadzane naprędce tak zwanej, bez przemyslenia, to jedna rzecz, bez opinii specjalistów w tej dziedzinie to druga rzecz. Trzecia rzecz faktycznie może, może nie tyle co dyskryminowane, ale pomijane są głosy społeczności."*

Usprawnienia

W jaki sposób można usprawnić proces stanowienia prawa?	
---	--

W jaki sposób można usprawnić proces stanowienia prawa?

Zdaniem respondentów, aby usprawnić proces stanowienia prawa, potrzebna jest większa wola polityczna ze strony posłów oraz większa współpraca między partiami politycznymi. Zamiast podejmować decyzje w opozycji do innych, powinni dążyć do podejmowania działań, które przyniosą korzyść społeczeństwu, a obecna stagnacja w procesie legislacyjnym jest efektem polaryzacji między stronami, która utrudnia wprowadzenie nowych ustaw i zmian.

Innym ważnym aspektem jest uwzględnienie opinii społeczeństwa. Komisje odpowiedzialne za proces stanowienia prawa powinny składać się nie tylko z prawników, ale także uwzględniać opinie społeczeństwa. Proces ten powinien przebiegać w sposób demokratyczny, zapewniając obywatelom rzeczywisty wpływ na kształtowanie przepisów.

Usłyszeliśmy również, że aby usprawnić proces stanowienia prawa należy edukować społeczeństwo w zakresie funkcjonowania prawa oraz zaufania do niego.

Konieczne jest również zwiększenie zaangażowania społeczeństwa w proces konsultacji projektów ustaw, co pozwoli na uwzględnienie realnych potrzeb społecznych. W celu zapewnienia wysokiej jakości konsultacji, należy wymagać odpowiednich kwalifikacji i szkoleń dla osób biorących w nich udział.

Ważne jest także poszerzenie grona ekspertów posiadających wiedzę i kompetencje w danym obszarze prawa oraz przestrzeganie regulaminów funkcjonowania parlamentu, co zapewni dobrze przemyślane ustawy i przepisy.

Wreszcie, konieczne jest uporządkowanie istniejącego prawa, co ułatwi proces jego tworzenia i zwiększy skuteczność wprowadzanych zmian.

Stwierdzenie	Liczba Respondentów
Należy zwiększyć współpracę między partiami politycznymi	2
Należy uwzględniać opinie społeczeństwa i zapewnić obywatelom wpływ na kształtowanie przepisów.	2
Należy edukować społeczeństwo	2

Pojedyncze opinie:

- Należy zwiększyć wolę polityczną ze strony posłów
- Należy budować zaufanie społeczeństwa do stanowionego prawa
- Należy zrobić porządek w tym prawie, które mamy
- Aby usprawnić proces stanowienia prawa, należy rozważyć poszerzenie grona obiektywnych ekspertów, którzy posiadają kompetencje i wiedzę
- Należy trzymać się stricte regulaminów, funkcjonowania Sejmu i Senatu

Cytaty:

- *“Mamy grupę rządzącą, mamy opozycję, no i tutaj jest duża polaryzacja między tymi stronami i po prostu trudno jest cokolwiek uchwalić nowego, czy wprowadzić jakieś zmiany, jeżeli, no nie ma tej współpracy, tylko jest takie działanie trochę każdy w swoją stronę.”*
- *“Co może usprawnić? To przede wszystkim dużo warsztatów, studiów i innych dodatkowych takich kursów, które by przygotowywały osoby, które się tym zajmują, aby to wszystko działało sprawniej.”*
- *“Wydaję mi się, że też kwestia tego żeby partie polityczne były ze sobą bardziej zgodne i faktycznie czasami podejmowały decyzje dla dobra społeczeństwa, a nie tylko były przeciw żeby być przeciw. No i większe zaangażowanie w konsultacje społeczne projektów ustaw i w ogóle pomysłów na projekty ustaw, żeby to nie była tylko wola polityczna, ale żeby to była wola przede wszystkim społeczeństwa i zauważanie problemów tam gdzie one rzeczywiście one istnieją.”*
- *“Przede wszystkim poza edukacją obywateli, przede wszystkim poza edukacją społeczeństwa, no to też tak jak jest w postępowaniu administracyjnym, jest mimo wszystko zasadą wytłumaczenie społeczeństwu i też wzbudzenie zaufania wśród społeczeństwa do stanowionego prawa i do prawa, które jest przestrzegane”*

Dynamika zmian

Jaka jest dynamika zmian w prawie?	
------------------------------------	--

Jaka jest dynamika zmian w prawie?

W oparciu o odpowiedzi udzielone na pytanie dotyczące dynamiki zmian w prawie, można wyciągnąć wniosek, że dynamika ta jest dość duża i różni się w zależności od dziedziny prawa.

Respondenci wskazali na wiele różnych czynników wpływających na tempo zmian w przepisach prawnych.

Z jednej strony, niektórzy zwrócili uwagę na inflację prawa, czyli na to, że ilość zmian w przepisach jest zbyt duża, a nowe ustawy są szybko przepychane, często w trybie pilnym. Zjawisko to wynika z potrzeby dostosowania prawa do szybko zmieniających się warunków politycznych, gospodarczych i społecznych. W konsekwencji, prawo staje się mniej spójne i bardziej skomplikowane, co utrudnia jego zrozumienie i interpretację przez zwykłych obywateli.

Z drugiej strony, niektórzy respondenci wskazali na to, że tempo zmian w prawie zależy od dziedziny. W szczególności, postępowanie karne i prawo podatkowe są dziedzinami, w których zmiany zachodzą bardzo szybko, co może prowadzić do trudności w ich zrozumieniu i stosowaniu.

Z kolei jeden respondent zwrócił uwagę na to, że największa dynamika zmian w prawie zachodzi w dziedzinach, które są obecnie najbardziej interesujące pod względem politycznym.

Zauważono także, że dynamika zmian w polskim prawie ulega lekkiemu przyspieszeniu, ale nadal jest to zbyt słabe, ponieważ jest wiele problemów, o których mówi się głośno, a one przez wiele lat były unikane, albo nadal są unikane.

Stwierdzenie	Liczba Respondentów
Mamy w Polsce prawną inflację (czyli tworzenie nadmiernej liczby aktów prawnych w stosunku do potrzeb)	3
Dynamika zmian w prawie zależy od dziedziny	2

Pojedyncze wypowiedzi:

- Największa dynamika zmian w prawie zachodzi w dziedzinach, które są obecnie najbardziej interesujące pod względem politycznym.
- Dynamika zmian w polskim prawie ulega lekkiemu przyspieszeniu, ale nadal jest to zbyt słabe, ponieważ jest wiele problemów, o których mówi się głośno, a one przez wiele lat były unikane, albo nadal są unikane.

Cytaty:

- *“Mamy prawną inflację, ponieważ co roku jest kilkadziesiąt ustaw przepychanych i po prostu prawo nie ma... No nie może być spójne przez to. Ponieważ jeden przepis wynika z czterech innych, a te cztery inne wpływają na szesnaście kolejnych i po prostu prawo już nie odzwierciedla tak jakby potrzeb obywateli, tylko obywatele się muszą dostosować do tego prawa tak na dobrą sprawę.”*
- *“To zależy, bo mi wydaje, że największa dynamika jest zmian w prawie, które jest, że tak powiem, interesujące pod względem politycznym, bo najczęściej, najszybciej się zmienia to, co aktualnie trzeba zmienić”*
- *“To zależy od dziedziny, bo na przykład, co jest bardzo dużą uciążliwością dla, chociażby prawników, no ale także tym bardziej dla osób, które nie są związane z prawem, jest niestety procedura”*

Trendy w uchwalaniu

Jakie są trendy w sposobie uchwalania prawa w Polsce, Unii Europejskiej i na świecie?	Jak prawodawstwo innych krajów wpływa na prawodawstwo polskie?
---	--

Jakie są trendy w sposobie uchwalania prawa w Polsce, Unii Europejskiej i na świecie?

Trendy w Polsce:

Na podstawie odpowiedzi respondentów można wyciągnąć wniosek, że w Polsce istnieje trend dążenia do szybszego wprowadzania zmian prawnych kosztem jakości legislacji.

Pomimo tego, pojawia się większy nacisk na ujednoczenie przepisów z innymi państwami UE, szczególnie w kwestiach dotyczących prawa pracy.

Widoczny jest również trend większej ochrony dla osób fizycznych, zwłaszcza w dziedzinach takich jak prawo ubezpieczeniowe czy prawo konsumenckie.

Stwierdzenie	Respondent
W Polsce istnieje trend polegający na dążeniu do szybszego wprowadzania zmian prawnych, nawet kosztem jakości legislacji.	4

Pojedyncze wypowiedzi:

- W Polsce widoczne jest to przede wszystkim w większej ochronie dla osób fizycznych, zwłaszcza w dziedzinach takich jak prawo ubezpieczeniowe czy prawo konsumenckie.
- Pojawia się większy nacisk na ujednoczenie przepisów z innymi państwami UE, szczególnie w kwestiach dotyczących prawa pracy

Cytaty:

“W Polsce trendem jest przede wszystkim, obecnie jest przede wszystkim uchwalanie ustaw na szybko, po nocach, w bardzo szybkim tempie, pomijając właśnie kwestie jakiś takich konsultacji i tym podobnych spraw. Więc wydają mi się, że trendem jest byle szybko, byle uchwalić.”

Trendy w UE i na Świecie:

Na podstawie odpowiedzi respondentów można zauważyć, że w Unii Europejskiej widoczne są dwa istotne trendy: dążenie do zunifikowania ustawodawstw (np. prawa o środowisku) oraz inicjatywa ochrony prywatności.

Respondenci podkreślają również rozwijające się bardziej liberalne i wolnościowe prawo, a także rosnącą troskę o prawa człowieka i ochronę środowiska zarówno w UE, jak i na całym świecie.

Stwierdzenie	Respondent
Trendem w Unii Europejskiej jest dążenie do zunifikowania ustawodawstw	2
Jednym z pozytywnych trendów w Unii jest inicjatywa ochrony prywatności	2

Wypowiedzi pojedyncze:

- W Unii Europejskiej i na świecie trendem jest rozwijanie bardziej liberalnego i wolnościowego prawa
- Rosnącą troską o prawa człowieka oraz ochronę środowiska

Cytaty:

- *“Myślę, że Unia Europejska trochę za bardzo chce zunifikować państwa podległe, jeżeli chodzi o ustawodawstwo”*

Jak prawodawstwo innych krajów wpływa na stanowienie prawa w Polsce?

Z wyników badania wynika, że prawodawstwo innych krajów ma wpływ na proces stanowienia prawa w Polsce.

W ramach Unii Europejskiej, dyrektywy są przekładane i dopasowywane do prawa polskiego, a Polska może czerpać z doświadczeń innych krajów w celu poprawy swojego porządku prawnego. Należy jednak zaznaczyć, że wpływ ten może być ograniczony przez zgodność zmian z prawem unijnym.

Respondenci wskazywali na różne sposoby, w jakie prawodawstwo innych krajów może wpłynąć na stanowienie prawa w Polsce, w tym poprzez porównywanie systemów prawnych, inspiracje, kopiowanie lub naśladowanie. Istotną rolę odgrywa również popularność danego tematu, szczególnie w kontekście populizmu penalnego.

Przykładem wpływu jest wprowadzenie czterodniowego tygodnia pracy, inspirowanego Holandią.

Wpływ prawodawstwa innych krajów jest szczególnie zauważalny w przypadku głośniejszych i dyskutowanych tematów, takich jak prawo do życia. Jednakże, wpływ ten może być ograniczony przez zgodność zmian z prawem unijnym.

Mimo to, jedna osoba wskazała na ograniczenia i zmniejszenie wpływu prawodawstwa innych krajów na proces stanowienia prawa w Polsce w porównaniu do przeszłości. Z drugiej strony, inna osoba zauważyła pozytywny odbiór przepisów i rozwiązań z innych państw w Polsce.

Stwierdzenie	Respondent
Prawodawstwo innych krajów wpływa na stanowienie prawa w Polsce poprzez porównywanie systemów prawnych, inspirację, kopiowanie lub naśladowanie.	2
W Unii Europejskiej, jak są dyrektywy różnego rodzaju, które przekładane i dopasowywane do prawa polskiego i na odwrót	3

Pojedyncze wypowiedzi:

- Wpływ prawodawstwa innych krajów jest zauważalny, zwłaszcza w przypadku głośniejszych i dyskutowanych tematów np. takich jak prawo do życia
- Wpływ prawodawstwa innych krajów na stanowienie prawa w Polsce może być ograniczony i zależeć od zgodności tych zmian z prawem unijnym.

- Przepisy i rozwiązania z innych państw są w Polsce na ogół dobrze przyjmowane i stosowane.
- Wpływ prawodawstwa innych krajów na stanowienie prawa w Polsce zmniejszył się w porównaniu do przeszłości.

Cytaty:

- *“Dokonyjemy często pewnej komparystyki prawa, która polega na porównaniu systemu prawnego albo jakiejś regulacji prawnej w danym kraju, nie koniecznie tylko unijnym, albo europejskim z regulacją, która jest bądź powinna być, czy ma być wdrożona w naszym państwie. No i przykładem takim, który pierwszy mi przychodzi na myśl, jest między innymi dosyć całkiem niedawno wprowadzona regulacja, dotycząca przewozów taksówkami na przykład, słynny projekt, znaczy potocznie przez media nazywana ustawa lex Uber”*
- *“Mnie się wydaje, że wpływa nawet w taki sposób, że w Unii Europejskiej, jak są dyrektywy różnego rodzaju, to one są też i przekładane i dopasowywane do prawa polskiego i na odwrót, dlatego, no jednak ma to wpływ nawet na Unię Europejską. “*
- *“To w ogóle jeśli chodzi o prawo, to przede wszystkim mamy coś też takiego jak populizm penalny. Więc jeżeli o czymś jest głośno, wtedy zaczynamy się tym, tu akurat bardziej do karnego, ale jeżeli o czymś jest głośno, wtedy zaczynamy się tym bardziej zajmować. To też odnosi się do sytuacji w innych krajach. Jeżeli działamy na trybie ustawodawstwa gdzieś, to inne państwa też próbują za tym dążyć, może kopiować, może słusznie, może niesłusznie. Tu też ładny przykład prawa pracy. Teraz pomysł czterodniowego bądź tak skrócenia godzin, no to też wprowadziła Holandia x czasu temu.”*

Zrozumienie prawa

Trudności w interpretacji prawa

Jakie Pan/Pani ma trudności w czytaniu, rozumieniu i interpretowaniu prawa?	W jaki sposób radziła Pan/i sobie z niezrozumiałymi aspektami prawa na początku swoich studiów? Pamiętaj może Pan/Pani taką konkretną sytuację i mógłby Pan/Pani o niej opowiedzieć?
---	--

Jakie Pan/Pani ma trudności w czytaniu, rozumieniu i interpretowaniu prawa?

Wszyscy badani przyznali jednogłośnie, że podczas swojej edukacji prawniczej, jak najbardziej napotykali się na różnego rodzaju wyzwania podczas nauki. Najczęściej podawaną odpowiedzią na to, co stanowiło początkowo największą trudność w rozumieniu prawa, była kwestia stosowania w nim języka, charakterystycznego dla tej dziedziny. Słownictwo w nim używane często nie jest zrozumiałe dla człowieka, który nie posiada wykształcenia w tym kierunku. Stąd mogą się pojawić różnego rodzaju niejasności i problemy ze zrozumieniem i interpretacją prawa.

Inną rzeczą, na jaką wskazywali respondenci była "skomplikowość" prawa. Często do jednej ustawy jest przypisywane mnóstwo odnośników. Jeden z badanych dodatkowo wskazał, że w ustawach są stosowane terminy, które nie są dookreślane w danej ustawie. Nie pomagają w tym również to, że ustawy są pisane często długimi, wielokrotnie złożonymi zdaniami. Brak w nich odpowiedniej składni i interpunkcji, które mogłyby pomóc w odpowiednim i logicznym odczycie treści.

Ostatnią rzeczą, jaka pojawia się w odpowiedziach badanych, dotyczyła tego, że gdy nie ma się na co dzień styczności teorii z praktyką, to ciężko jest zrozumieć i zapamiętać całą wiedzę z prawa. Do dobrej jej interpretacji potrzeba odniesienia do konkretnej sytuacji. Prawnikom na studiach często pomaga w tym celu praca nad kasusami.

Innym problemem według jednego z respondentów jest również sam program studiów prawniczych. Nie uczy się w nim równocześnie konkretnego rodzaju prawa z procedurami, które go dotyczą. Sprawia to, że trudniej jest połączyć wszystko w jedną, spójną całość.

Stwierdzenie	Liczba respondentów
Problem stanowił język prawniczy	3
Problemem jest przełożenie teorii na praktykę	3
Poziom skomplikowania prawa	2

Pojedyncze opinie:

- Szybkie tworzenie przepisów dawało niejasność, budziło wątpliwości.
- Trudność w przyswajaniu wiedzy wynikająca z faktu, że na studiach prawniczych nie uczy się równocześnie prawa materialnego z procedurami, które go dotyczą.
- Ustawy są pisane często w sposób niejasny, długimi zdaniami, w których brakuje właściwej interpunkcji.

Cytaty:

“Ale po prostu chodzi o skomplikowość... No, nie wiem, czy specjalne komplikowanie prawa na dobrą sprawę, bo jest po prostu tyle już ustaw, że nie da się oczywiście zawrzeć całej możliwej treści w nich i trzeba po prostu robić odnośniki. I te odnośniki są największą zgorą, dla mnie przynajmniej.”

“Problemem jest to, że przepisy są skomplikowane, nieintuicyjne. Są często napisane trudnym językiem i są >>nieudolnie konstruowane<<“

W jaki sposób radziła Pan/i sobie z niezrozumiałymi aspektami prawa na początku swoich studiów?

Osoby badane najczęściej mówiły o tym, że czytanie komentarzy i orzecznictwa pomagało im w zapamiętaniu i zrozumieniu prawa. Równie częstym podawanym rozwiązaniem na rozwianie wątpliwości dotyczących różnego rodzaju prawa, było zapytanie się prowadzącego na studiach, aby ten wytłumaczył niezrozumiałą kwestię.

Dwóch badanych wspomniało także, że bardzo pomogło im pracowanie na kazusach (problem prawny do rozstrzygnięcia) lub przytaczanie prawdziwych przykładów z życia z zastosowaniem konkretnego prawa. Dzięki temu łatwiej zapamiętywali i rozumieli to czego się uczyli.

W celu odnalezienia odpowiedzi na własne wątpliwości, respondenci sięgali również po inne źródła niż same podręczniki prawnicze takie jak: portale branżowe, konta prawników w mediach społecznościowych, strony rządowe, opracowania oraz artykuły.

Stwierdzenie	Liczba respondentów
Rozwiązaniem jest zapoznanie się z orzecznictwem i komentarzami	3
Rozwiązaniem jest zapytanie się osoby prowadzącej na studiach	3
Rozwiązaniem jest sięganie również do innych źródeł niż same podręczniki	2

Rozwiązaniem jest podawanie prawdziwych lub zmyślonych przykładach jakie mogły bądź wydarzyły się w życiu z zastosowaniem danego prawa	2
--	---

Pojedyncze opinie:

- Sposobem na nauczenie się rozumienie języka prawniczego jest po prostu odczytanie.
- Należy "rozbijać" przepisy na takie podpunkty, tak, żeby wskazywać do kogo jest dany przepis skierowany, o czym on jest i co się z nim wiąże.
- W celu zrozumienia trudniejszych aspektów prawa podczas studiów dobrze jest skorzystać z podręczników.

Odwołania między przepisami

Jak odnaleźć się w odwołaniach między różnymi rodzajami prawa?	
--	--

Duża część respondentów wskazała, że najlepszym dla nich rozwiązaniem w tym przypadku jest skorzystanie z jednej z bazy prawniczej np.: LEGALIS czy też LEX. Są to platformy, w których mamy zamieszczone ustawy, kodeksy, przepisy, akty prawne, wyroki sądów oraz komentarze. To dużo wygodniejszy sposób niż korzystanie z książek i innych papierowych materiałów, których jest mnóstwo i często koszt ich zakupu jest bardzo wysoki. Dodatkowo zaletą takich systemów jest to, że wiedza, informacje w nich zawarte są aktualizowane. Nie musimy kupować kolejnej książki, tylko mamy wszystko w jednym, tym samym miejscu.

Innym wskazywanym przez badanych sposobem był tradycyjna droga polegająca na porównaniu dwóch ustaw i zobaczeniu gdzie jest odesłanie. Następnie staranie się zinterpretować obu tych przepisów.

Pojawiła się również opinia, że warto w takiej sytuacji skonsultować się z osobami, które czynnie zajmują się prawem.

Jedna osoba wskazała także, że w dobrym zorientowaniu się pomaga po prostu "obycie" z prawem. Im więcej będzie się miało z nim do czynienia i praktyki, tym łatwiej będzie się w tej kwestii orientowało.

Stwierdzenie	Liczba respondentów
Rozwiązaniem jest korzystanie z prawniczych baz	3
Rozwiązaniem jest porównanie dwóch ustaw i zobaczenie gdzie jest odesłanie, a następnie staranie się zinterpretować obu tych przepisów	3

Pojedyncze opinie:

- Można skonsultować się z osobami czynnie zajmującymi się prawem.
- Najlepiej jest się obyc z prawem.

Cytaty:

"Znaczący, Lex i Legalis to tak naprawdę to są te systemy... Internetowe bazy prawnicze. Czyli to są te systemy, które pozwalają tak naprawdę, no sprawdzić te wszystkie akta, zobaczyć powiedzmy, komentarze w stosunku do kodeksu cywilnego, do innych przypisów"

“Znaczy, przede wszystkim najlepszym sposobem jest, wydaje mi się, że znajomość trochę takich podstaw w kontekście tego, że bardzo często w różnych... Na przykład w kodeksie spółek handlowych jest często odwołanie po prostu do przepisów kodeksu cywilnego, więc trzeba znać po prostu też ten kodeks cywilny”

Sposób tłumaczenia prawa

W jaki sposób tłumaczyć prawo?	Jakim językiem wyjaśniać prawo? W jaki sposób tłumaczyć język prawniczy na zrozumiały dla zwykłego obywatela? Czym wg Pana/Pani różni się sposób mówienia o prawie osób wewnątrz i spoza tego środowiska? Czy może Pan/Pani wymienić te aspekty? Proszę wyobrazić sobie, że tłumaczy Pan/Pani jakieś dowolne zagadnienie prawne osobie spoza środowiska. Proszę opowiedzieć na czym się Pan/Pani skupia, by dana osoba zrozumiała zagadnienie.
--------------------------------	--

Język prawniczy może sprawiać trudności dla osób, które nie są zaznajomione z prawem. Występuje w nim mnóstwo terminów, terminologii, która nie jest znana przez przeciętną osobę. Z tego powodu powinno zwracać się uwagę na to, aby tłumacząc różne zagadnienia prawniczymu laikowi mówić do niego w przystępny sposób. W tym celu należałoby posługiwać się językiem potocznym takim, jakim używa się na co dzień. Mówienie w sposób jasny i prosty pozwoliłoby takiej osobie, nie orientującej się prawie, na dobre rozumienie i interpretowanie danego przepisu.

Jeden z respondentów wskazał, że najlepszym sposobem na tłumaczenie jest po prostu zapytanie danej osoby posługującej się językiem prawniczym, co ma ona na myśli. Dla prawników posługiwanie się w taki sposób jest czymś naturalnym dlatego to co mówią uważają za oczywiste. Wiadomo jednak, że zwykła osoba najprawdopodobniej będzie miała problem ze zrozumieniem tego języka. Badany zachęcał do dawania do zrozumienia, że nie wszystko, co mówi do niego rozmówca jest klarowne. Dzięki temu osoba mówiąca językiem prawniczym będzie się starała mówić jaśniej i pomijać nieznane słownictwo danej osobie.

Innym sposobem wskazywanym przez większość respondentów jako dobrą metodę do tłumaczenia prawa jest pokazanie komuś jego praktycznego zastosowania w różnych sytuacjach życiowych. Może być to zdarzenie faktyczne, które się wydarzyło bądź zupełnie wymyślona historia, która najlepiej, żeby mogła spotkać każdego z nas. Taki sposób ułatwia lepsze zobrazowanie np. danego przepisu w danej sytuacji oraz wskazuje na rozwiązanie, jakie powinno mieć miejsce zgodnie z prawem. Pozwala to na wyobrażenie sobie takiej sytuacji innej osobie i przejście przez cały tok myślenia kogoś, kto tłumaczy jej dane zagadnienie krok po kroku.

Zostało również wspomniane przez jednego badanego, że warto byłoby angażować obywateli w projekty, wykłady, konferencje i czytać materiały na temat prawa w celu oboznania się z tym językiem i zrozumienie go. Również można korzystać z materiałów takich jak filmiki, które pokazują, jak prawo wygląda w praktyce w życiu codziennym.

Stwierdzenie	Liczba respondentów
Język prawniczy należy tłumaczyć w jak najprostszy i klarowny sposób.	6

Należy zestawiać język prawniczym z odwołaniem się do wymaganych sytuacji faktycznych.	6
--	---

Pojedyncze opinie:

- Mówić wprost, że czegoś się nie rozumie i prosić o wytłumaczenie.
- Angażować obywateli w projekty, wykłady, konferencje, czytanie krótkich materiałów na dany temat. Mogłyby to być np. filmiki, które przedstawiają jak prawo wygląda w praktyce.

Cytaty:

“Ja bym raczej starała się tłumaczyć na przykładzie i używać takich jasnych, zrozumiałych słów. Bo, jak ta osoba to zrozumie prostym językiem, to już potem nawet samodzielnie sobie przełoży na język prawniczy, będzie starała się znaleźć podobieństwa.”

“Jak najprostszym. Powinniśmy wyjaśniać prawo językiem jak najprostszym, takim często nawet, bym powiedział, potocznym, bo ten język prawny i prawniczy znajduje zastosowanie w ustawach, znajduje zastosowanie na sali sądowej, czy w postępowaniach przed jakimiś organami administracji.”

“Na pewno też warto tłumaczyć prawo, posługując się przykładami, odnosząc się do jakichś sytuacji z życia codziennego, tak żeby, jak najlepiej po prostu zobrazować, żeby tak, że tak powiem, obrac dany, powiedzmy przepis z tych wszystkich prawniczych zwrotów i po prostu spróbować opowiedzieć w formie takiej historii, w formie takiego wyjaśnienia, no daną sytuację i rozwiązanie, jakie powinno mieć miejsce zgodnie właśnie z literą prawa.”

“Wydaje mi się, że odwołania też do danej osoby. Bo, jeżeli się powiedzmy, tłumaczy komuś tam bliskiemu, czy tam tłumaczy się jakiemuś tam znajomemu, to też odwołanie do sytuacji takiej hipotetycznej jest bardzo dużym takim atutem, że nie mówi się... Nie mówi się, powiedzmy tam tak czysto teoretycznie, ale mówi się, powiedzmy, nie wiem, że jest dana i dana sytuacja, w wyniku danej sytuacji dochodzi do zdarzenia i dane zdarzenie takie i takie skutki prawne przynosi.”

“No postarałbym się znaleźć bardzo prosty przykład w jakiejś sytuacji faktycznej, która mogła mieć miejsce, bądź miała miejsce i wskazać gdzieś tam ten sposób postępowania wtedy, bo tak mi się wydaje, że to jest najłatwiejsze. No i starałbym się to jakoś tak albo rozpisać, albo chociaż ustnie rozbić na takie czynniki pierwsze żeby ta osoba zrozumiała.”

Zapytania do prawników

O co ludzie pytają prawników?	Jak dobrze według Pana/Pani obywatele znają swoje prawa obywatelskie? Jak ocenia Pan/Pani wiedzę ludzi (z wyjątkiem studentów prawa), z jakimi widuje się Pan/Pani na co dzień, na temat polskiego prawodawstwa?
-------------------------------	---

O co ludzie pytają prawników?

Respondenci w większości wskazywali, że ludzie wypytyują ich o kwestie prawne, które są związane z ich życiem codziennym. Powielającymi się zaś tematami były: prawo spadkowe, prawa konsumenckie oraz rozwody. Z pojedynczych wypowiedzi można było się dowiedzieć, że prawnicy są pytani o takie rzeczy jak: wypowiedzenie umowy o pracę, podatek w PIT-cie 37, prawo karne dotyczące drobnych przestępstw (np. mandaty), umowami, z których wynika, że któraś ze stron jest winna zapłaty oraz sprawa najmu. Jedna z osób badanych wskazała także, że ludzie pytają o tematy będące w danym momencie "na topie" albo o bardzo wąskie ustawy lub przepisy, na które trudno jest odpowiedzieć bez wcześniejszego przygotowania.

Stwierdzenie	Liczba respondentów
Ludzie pytają o sprawy z życia codziennego	3

Cytaty:

"Jeżeli miałabym też wykorzystać tutaj to badanie, żeby też móc powiedzieć, co ja na przykład zauważyłam, to ja osobiście uważam, że niestety, ale ludzie pytają prawników, jak już jest za późno. Czyli przychodzą do prawnika, nie żeby zapobiec, tylko jak już boli"

Jak dobrze przeciętny obywatel zna swoje prawa obywatelskie?

Polacy nie mają świadomości swoich praw obywatelskich. Posiadają wiedzę podstawową w tym zakresie. Wiedza ludzi opiera się na tym co usłyszą z mediów lub z tego co inni im powiedzą, a także to z czym do tej pory mieli styczność w życiu. Jednak jest to też dla wielu często nie interesujący i skomplikowany temat.

Na pytanie skąd wynika tak niska świadomość praw obywatelskich u Polaków dostaliśmy między innymi odpowiedź, że jest to spowodowane nie prowadzeniem przez lata edukacji prawniczej. Do dziś nie jest ona na dobrym poziomie. Są prowadzone zajęcia dotyczące wiedzy o społeczeństwie, ale nie uczy się na niej podstaw, a skupia na nieistotnych kwestiach. Według jednego z respondentów to właśnie tu należy kłaść nacisk na naukę praw obywatelskich. Inna osoba wskazała, że nie jest to wcale dziwne zważywszy na to, że ludzie mają codziennie na głowie tyle problemów, że nie ma ani czasu ani chęci, aby się nad tym zastanowić.

Pojawiły się także głosy mówiące, że coraz więcej instytucji stara się wychodzić z tą wiedzą do ludzi, używając też środków takich jak media społecznościowe. Są prawnicy, którzy prowadzą konta na Instagramie, na których starają się tłumaczyć w sposób bardziej jasny i klarowny przepisy prawa podając przy tym przykłady. Jednak nadal jest to zbyt wąska grupa odbiorców.

Stwierdzenie	Liczba respondentów
Ludzie nie znają / raczej nie znają swoich praw obywatelskich	6

Pojedyncze opinie:

- Wiedza ludzi na temat ich praw obywatelskich zależy od grupy społecznej, ich wykształcenia. Osoby, które ukończyły podstawową edukację mają mniejszą świadomość od tych z wyższym wykształceniem
- Ludzie wiedzą jakie mają prawa na podstawie swojego doświadczenia życiowego.

Cytaty:

“No jest to temat skomplikowany, który, no według mnie jakoś niezbyt interesuje ludzi. Nie jest to nic takiego, no nie wiem, atrakcyjnego.”

“W ogóle nie znają. Moim zdaniem to jest... Jeżeli miałbym w procentach mówić, to prawnik zna 10% prawa, a przeciętny obywatel 1%, tyle ile go rzeczywiście dotyczy i moim zdaniem empirycznie do tego podchodzą. To, co ich spotkało, na ten temat wiedzą”

“Uważam, że brakuje tej świadomości swoich praw. I jako przykład przychodzi mi do głowy, chociażby właśnie ta kwestia ochrony danych osobowych, która jest, co prawda czymś całkiem nowym, ale uważam, że nie ma tej takiej świadomości właśnie, czym jest naruszenie danych osobowych, że można wycofać zgodę, którą się dało.”

Bycie na bieżąco z prawem

Jak pomóc obywatelowi być na bieżąco z prawem?	Co należy robić, aby dobrze orientować się w prawie? Jakiego typu wiedzy brakuje przeciętnemu obywatelowi w prawie?
--	--

Jak być na bieżąco z prawem?

Respondenci w większości wskazują, że w byciu na bieżąco z prawem polskiemu obywatelowi pomogłaby różnego rodzaju inicjatywy proobywatelskie. Organizowanie kampanii, spotkań edukacyjnych, drukowanie broszur, książeczek, tworzenie reklam, które by zachęciły i przykuły uwagę obywateli. Istotną kwestią byłoby także odpowiednie nagłośnienie o tym, że takie inicjatywy miałyby miejsce.

Trzech respondentów wskazało także, że bardzo ważną rzeczą jest tworzenie świadomości obywatelskiej i tego czym prawo jest, już podczas edukacji młodych ludzi. Różnego rodzaju projekty edukacyjne, współpracę ze szkołami, w tym w szczególności z nauczycieli WOSu i historii, dawałyby możliwość poszerzania wiedzy na temat prawa. Przychodząc do nich na zajęcia można by prowadzić z nimi dyskusję na temat prawa, ich praw, mówić o tym czym jest praworządność. Miałyby to na celu zainteresowania, uświadamiania i poszerzania ich wiedzy w tym obszarze. Bardzo dobrym pomysłem jest organizowanie konkursów związanych z prawem, w których uczniowie są zmotywowani dodatkowo do nauki nagrodami.

Innym sposobem na bycie na bieżąco z prawem jest dobre i umiejętne korzystanie z mediów społecznościowych. Badani podkreślają, że żyjemy w erze cyfrowej, w której to właśnie media odgrywają niezwykle ważną rolę. Za ich pomocą można w łatwy sposób komunikować informacje obywatelom dzięki różnego rodzaju fanpage'om, stronom internetowym, blogami, vlogami, materiałami na Tik-Tok czy też Instagramie. Według jednego z respondentów, wiedza podawana w tak krótkiej, zwięzłej, zawierającej elementy graficzne formie, jest bardzo przystępna i atrakcyjna dla ludzi. Dodaje również, że niestety prowadzi to do innego problemu. Ludzie bazują na wiedzy "zasłyszanej", danej im przez media i przyjmują ją z góry za prawdę. Nie sprawdzają na własną rękę czy istotnie są to rzetelne informacje. Dlatego bardzo ważne jest, aby umieć korzystać również z innych źródeł informacji i móc potwierdzać bądź zaprzeczać podanym wiadomościom.

Połowa badanych stwierdziło, że w celu bycia na bieżąco z prawem trzeba czytać i śledzić na bieżąco to co się dzieje na świecie i w polityce. Mowa tu nie tylko o informacjach z mediów społecznościowych, ale także o wiedzy na temat prawa jakie można pozyskać z portali prawnych. Jeden z badanych poleca zaglądać na zakładki "prawo dla ciebie" czy też "prawo dla każdego", gdzie często jest stosowany język bardziej przystępny dla przeciętnego obywatela i są poruszane tematy dotyczące życia codziennego.

Zapytaliśmy również respondentów o to, jakiej wiedzy brakuje ludziom w prawie. Badani twierdzili, że ludziom brakuje wiedzy na temat konstytucji. Wiele osób jej nie zna, a dużo polityków się do niej odwołuje. Warto ją także znać, ponieważ często w kodeksach,

przepisach są do niej odwołania. Inną rzeczą w jakiej według jednego respondenta brakuje ludziom wiedzy to podstawy Kodeksu Karnego i Cywilnego. Prędzej, czy później każdy z nas będzie po kimś dziedziczył, albo od kogoś przyjmie darowiznę dlatego lepiej wiedzieć, kiedy na przykład ktoś zapłaci podatek od darowizny, a kiedy nie. Są również braki dotyczące świadomości prawnej na poziomie takim, który bardzo ułatwia życie codzienne np.: kwestie praw konsumenta, kwestie pracownicze, wnioski o zwrot pieniędzy za bilet lotniczy, czy przejazd kolejowy, który się nie odbył, odszkodowania, kwestie związane z ubezpieczeniami.

Stwierdzenie	Liczba respondentów
Korzystanie z różnego rodzaju inicjatyw społecznych tj.: kampanie społeczne, spotkania edukacyjne, wydarzenia związane z prawem	6
Należy korzystać z mediów społecznościowych	4
Czytanie i dokształcanie się na temat prawa w internecie	4
Działania u podstaw w edukacji	3

Cytaty:

“To samo co należy robić żeby być świetnym informatykiem albo dobrym lekarzem. Uczyć się, uczyć się i się dowiadywać. To też nie jest tak, że ktoś pójdzie na prawo i wie to znikąd. To jest ciągła praca i czytanie i dowiadywanie się.”

“No bo teraz jednak mamy erę cyfrową. Kwestia może jakiś tam projektów edukacyjnych, czyli wychodzenia do szkół, tam do licealistów, do techników, szkół zawodowych. Kwestia nawiązania jakichś współpracy właśnie ze szkołami, no tak właściwie ze szkołami, ale może też z jakimiś, nie wiem, Uniwersytetami Trzeciego Wieku czy coś takiego, żeby te starsze osoby, które często niestety są ofiarami jakiś tam takich przestępstw, wyłudzeń, kradzieży, żeby też znały swoje prawa. Wydają mi się, że przede wszystkim to.”

“Różnego rodzaju stowarzyszeń prawniczych. I przede wszystkim, co mi się najbardziej kojarzy, no przede wszystkim Europejskie Stowarzyszenie Studentów Prawa? Bardzo dużo organizuje różnego rodzaju kampanii skierowanych zarówno też do całego społeczeństwa, jak i oczywiście też do samych studentów prawa“

Sposoby kategoryzacji

Na jakie sposoby można kategoryzować prawo?	<i>pierwsze co przychodzi na myśl</i>
---	---------------------------------------

Istnieje bardzo dużo różnych podziałów prawa. Z tego powodu było trudno odpowiedzieć na to pytanie jednoznacznie.

Najczęstszym podziałem, jaki się pojawiał, było rozróżnienie prawa ze względu na jego gałęzie. Respondenci wymieniali między innymi: prawo cywilne, karne, procesowe, finansowe, zwyczajowe oraz rodzinne.

Kolejną powtarzającą się odpowiedzią był podział prawa na prawo publiczne i prywatne. W prawie prywatnym poruszane byłyby bardziej zagadnienia związane z wszelkiego rodzaju umowami. Z kolei w prawie publicznym, wszystko, co reguluje funkcjonowanie organów.

Dwóch respondentów wskazało również, że można kategoryzować prawo na prawo materialne - czyli takie, które opisuje przypadki, rodzaje umów i czyny zabronione, oraz na prawo procesowe - regulujące przebieg postępowania.

Pojawiły się także pojedyncze zdania, że bardzo dobrym i intuicyjnym sposobem na podział prawa, jest dzielenie go na obszary, w jakich ludzie pracują, i w których to konkretne prawo występuje np.: lekarze — prawo medyczne, finanse — prawo finansowe itd.

Stwierdzenie	Liczba respondentów
Podział na gałęzie prawa	4
Podział na prawo publiczne i prawo prywatne	2
Podział na prawo materialne i prawo procesowe	2

Pojedyncze opinie:

- Prawo można dzielić na prawo stanowione, naturalne i zwyczajowe.
- Można wyróżnić prawo ogólne, które dotyczy życia codziennego i prawo szczegółowe.
- Podział prawa na łatwo przyswajalne i ciężko przyswajalne.
- Tematyczne uporządkowanie prawa
- Podział prawa na obszary, w jakich ludzie pracują.

Cytaty:

“Ja bym raczej tak wymieniła rodzaje prawa. Czyli, że prawo cywilne, finansowe, takimi obszarami, w których ludzi pracują i w których to prawo występuje. W ten sposób. Czyli finanse, prawo finansowe, prawo medyczne, lekarze, w ten sposób.”

“Wydaję mi się, że taką najbardziej podstawową dla każdej jednostki jest publiczne i prywatne.”

“Ja bym przede wszystkim tak podzielił, bo mi się tak kojarzy, na prawo materialne i prawo procesowe, bo jednak mimo wszystko trochę takie jest pierwsze skojarzenie. No i oczywiście do wszystkich są gałęzie prawa. Gałęzie prawa cywilnego, gałęzie prawa karnego, administracyjnego właśnie i tak dalej.”

“Prawo publiczne i prywatne tak zwane właśnie. Czyli prywatne, bardziej kwestie umów wszelkiego rodzaju, tak, bo to jest bardziej prawo prywatne. Prawo publiczne, no to właśnie tak jak wspominałem, te organy regulujące funkcjonowanie organów. No proceduralne, materialne.”

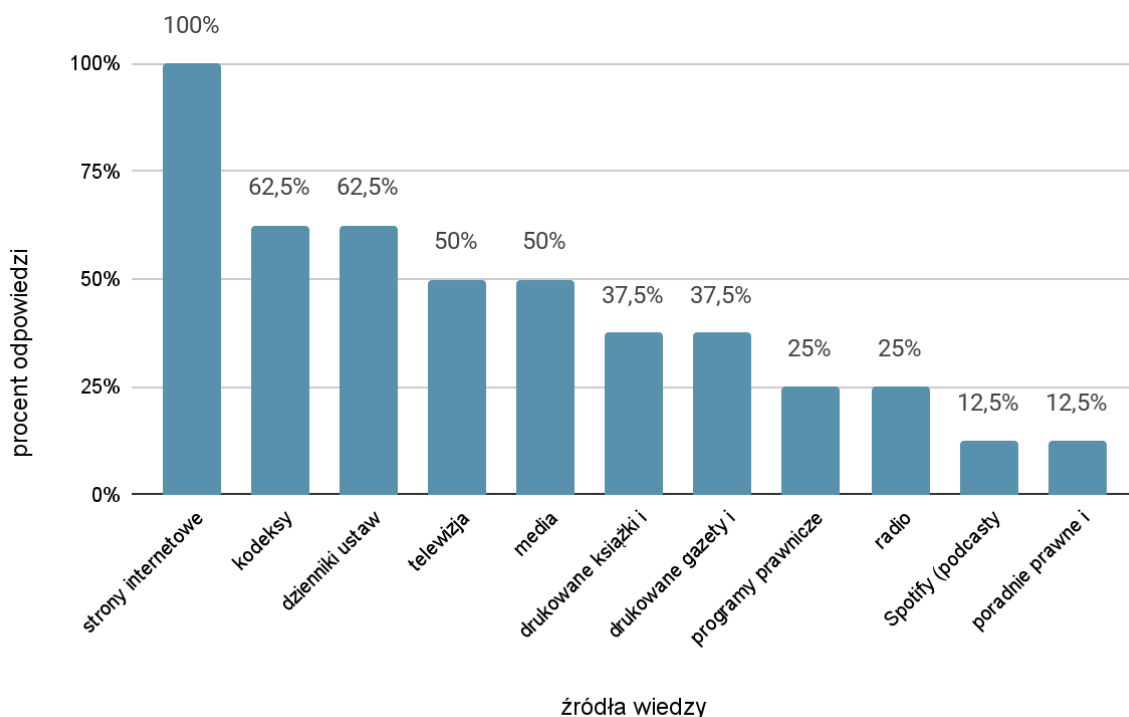
Źródła wiedzy

Możliwe źródła wiedzy o prawie

Jakie są możliwe źródła informacji o prawie?	Jakie portale internetowe lub aplikacje w tym pomagają? W jaki sposób najlepiej sprawdzać te informacje? W jaki sposób przyszli prawnicy uczą się o prawie podczas studiów i pracy? Jakie źródło informacji (dotyczące prawa) w mediach uważa Pan/Pani za najbardziej obiektywne i dlaczego?
--	---

Źródła wiedzy o prawie

Respondenci wskazali bardzo różnorodne źródła wiedzy o prawie, od tradycyjnych drukowanych aż po social media. Należy zauważyć, że **100% respondentów korzysta z Internetu** w celu zdobywania wiedzy o prawie, z czego **75% wybiera portale branżowe, czasopisma online oraz artykuły naukowe**. Kolejnym najpopularniejszym źródłem wiedzy o prawie są **kodeksy i ustawy - po 62,5%**. Następnie **telewizja i media społecznościowe - po 50%**. Mówiąc o tytułach czasopism, badani częstokroć nie precyzowali ich formy. Dlatego, do sformułowania wniosków badawczych posłużono się kontekstem użycia tych sformułowań.

Wykres 1: Źródła wiedzy o prawie

Bogactwo wskazanych rozwiązań wskazuje na dużą dostępność wiedzy o prawie, a także otwartość społeczną na nowe sposoby komunikacji oferowane przez technologię. Badani podkreślają wagę komunikacji nieformalnej, "ludzkiej", którą zauważają szczególnie w mediach społecznościowych.

Respondenci pytani o aplikację wspomagającą zdobywanie wiedzy o prawie, nie potrafili wskazać konkretnego rozwiązania.

Poniżej przedstawiono szczegółowo odpowiedzi respondentów:

Lp.	Źródła wiedzy o prawie	Procent respondentów, która wskazała dane źródło
1.	strony internetowe ogółem	100% (8 osób)
1.1.	specjalistyczne platformy internetowe (Ars Lege, Lex, Legalis)	37,5% (3 osoby)
1.2.	blogi prawników i kancelarii	37,5% (3 osoby)
1.3.	strony rządowe, ministerialne, urzędowe, oficjalne opracowania	37,5% (3 osoby)
1.4.	strony europejskie	12,5% (1 osoba)
1.5.	inne (portale branżowe, artykuły naukowe, czasopisma online)	75% (6 osób)
2.	kodeksy	62,5% (5 osób)
3.	Dziennik Ustaw	62,5% (5 osób)
4.	telewizja	50% (4 osoby)
5.	media społecznościowe ogółem	50% (4 osoby)
5.1.	Facebook (blogi osób ze środowiska,	37,5% (3 osoby)
5.2.	YouTube (kanały specjalistów)	25% (2 osoby)
5.3.	LinkedIn	25% (2 osoby)
5.4.	TikTok	12,5% (1 osoba)
5.5.	Instagram	12,5% (1 osoba)
6.	drukowane książki i podręczniki	37,5% (3 osoby)
7.	drukowane gazety i magazyny branżowe (w tym materiały uczelniane)	37,5% (3 osoby)
8.	programy prawnicze	25% (2 osoby)
9.	radio	25% (2 osoby)

10.	Spotify (podcasty tematyczne)	12,5% (1 osoba)
11.	poradnie prawne i kancelarie	12,5% (1 osoba)

Respondenci zapytani o **własne doświadczenia dotyczące nauki prawa, wskazywali głównie na pracę z kodeksem, ustawami i podręcznikami, a także na artykuły i publikacje naukowe.** Pojawił się także głos, że wsparciem była dla nich społeczność akademicka. Respondenci korzystają także ze specjalistycznych portali prawniczych, komentarzy i opracowań ekspertów, a także blogów prawniczych i czasopism branżowych:

“(...) jakąś tam wiedzą z jakiejś tam gazety pokroju, nie wiem, Rzeczypospolitej, albo portalu prawo.pl, gdzie gdzieś tam jest pokrótce wskazany ten problem, który nas dotyka, ale jest gdzieś tam na przykład wskazany jakiś tam przepis, albo jakaś tam ustawa, konwencja, czy jakiś inny akty prawny, po zapoznaniu z którym możemy się dowiedzieć czegoś tam więcej. Więc tak bym powiedział, że wygląda częsty sposób pozyskiwania swojej wiedzy.”

Obiektywność mediów i sposoby weryfikacji

Wszyscy respondenci zgodnie odpowiedzieli, że w przypadku źródeł wiedzy o prawie, nie należy podchodzić do treści bezkrytycznie, a raczej dołożyć starań, by **zweryfikować jakość informacji.** Wśród kluczowych metod weryfikacji rzetelności znalezionych informacji wymienia się:

- **sprawdzanie źródła, z którego korzystano przy opracowaniu danej informacji**

“(...) zobaczyć, czy to nie jest jakieś pseudonaukowe perpetuum mobile, które samo siebie napędza, czyli mamy cztery źródła, które odnoszą jedno do drugiego i po prostu wpadamy w jedną daną myśl, niekoniecznie poprawną, która potwierdza sama z siebie na dobrą sprawę. Jeżeli mamy na to czas, chęci i jeżeli zobaczymy, że źródła się nie powtarzają, to myślę, że może to być wiarygodne.”

- **korzystanie z wiedzy specjalistów**

“(...) posłuchać u specjalistów i niekoniecznie może właśnie z telewizji. Powiedzmy, z telewizji, czy tam z różnego rodzaju tam, nie wiem, Gazety Wyborczej, czy innych takich, ze względu na to, że czasami to jest też tak, że trochę jest to podkoloryzowane wszystko i to prawo trochę schodzi na dalszy bieg, a najważniejsza jest, powiedzmy trochę taka klikalność”

- **weryfikacja kompetencji autorów informacji**

“Przede wszystkim upewnienie się, że dane źródło informacji o prawie jest źródłem rzetelnym. To znaczy no oczywiście portale rządowe to z góry wiadomo, że raczej są źródłem rzetelnym, no bo mają ten gov.pl i są wydawane przez osoby, pracujące czy to w ministerstwie, czy w Sejmie, Senacie. Natomiast no cóż, blogi prawnicze, prowadzone przez adwokatów, radców prawnych, czyli te strony kancelaryjne, gdzie tam jest jakiś

blog, który wskazuje na jakieś tam kwestie, no to też wiadomo z góry, że to jest wiedza pewna, no bo podpisuje się radca prawny, czy adwokat. Jak wpisujemy w Google imię, nazwisko i dopiszemy adwokat czy radca prawny, to tam wyskoczy że rzeczywiście taki istnieje i będzie odnośnik do izby, gdzie jest numer wpisu.”

- **odnoszenie się bezpośrednio do pierwotnych aktów prawnych**

“stanowią one [artykuły w Internecie] dla mnie punkt wyjścia do tego żeby szukać gdzieś tam głębiej i szukać już w konkretnym akcie prawnym i w komentarzu do niego, czy w jakimś tam artykule naukowym (...).”

“(...) znalezienie interesującego nas zagadnienia w wyszukiwarce internetowej, znalezienie jakby konkretnego artykułu, otwarcie Dziennika Ustaw i konkretnego artykułu.”

- **konfrontowanie ze sobą kilku źródeł**

“(..) warto posługiwać się wieloma źródłami, czyli warto po prostu jedną informację weryfikować z drugą informacją.”

Jako **najbardziej obiektywne źródła wiedzy o prawie** dwóch respondentów wskazało **ustawy, komentarze, orzecznictwo, artykuły naukowe, programy prawnicze:**

“No myślę, że właśnie najbardziej obiektywne są te Dzienniki Ustaw publikowane, bo są jakby. Mamy pewność, że w takim dzienniku ustawa jest obowiązująca w danym dniu. Ewentualnie jeszcze, ale to też jakby stricte kwestia funkcjonowania branży prawniczej, poszukiwanie przepisów ustaw w specjalistycznych programach prawniczych.”

“No najlepiej po prostu przeczytać daną ustawę. To jest takie najrzetelniejsze, bo to jest takie pierwotne źródło, potem są komentarze, potem jest orzecznictwo, artykuły naukowe (...).”

Inny respondent wskazuje na portale **infor.pl, prawo.pl, Rzeczpospolita, Dziennik Gazeta Prawna, Business Insider, Bezprawnik** jako obiektywne źródła informacji o prawie:

“(...) one są wszystkie na bardzo podobnym poziomie merytorycznym. (...) No to są portale, które są dostępne szeroko dla wszystkich, tak. Używa się tam często języka, który jest zrozumiały przede wszystkim. Pokrótce gdzieś tam opisują jakieś kwestie. Więc szczerze mówiąc ja bardzo często sięgam do takich źródeł, bo stanowią one dla mnie punkt wyjścia do tego żeby szukać gdzieś tam głębiej i szukać już w konkretnym akcie prawnym i w komentarzu do niego, czy w jakimś tam artykule naukowym (...). (..) one rzeczywiście przedstawiają stan prawny i ewentualnie co z tego stanu prawnego wynika. Czasem jest rzeczywiście ocena, ale bardzo często jest to ocena z różnych punktów widzenia. Więc odbiorca sam może wysnuć sobie wniosek na przykład.”

Kolejny respondent przyznaje, że **ma pewne zaufanie do kanałów biznesowych** typu TVN24 oraz TVN24 BIS. Zaznacza jednocześnie, że nie ufa TVP Info:

“Względnie telewizja typu TVN24, no TVP Info nigdy nie polecę, ale powiedzmy, takie kanały biznesowe, czyli na przykład ten BIŚ.”

Inny z respondentów zauważa, że **trudno wyznaczyć obiektywne media i należy zawsze patrzeć krytycznie na zastane informacje:**

“No zawsze trzeba mieć ten margines błędu i zawsze trzeba mimo wszystko postrzegać to w ten sposób, że to ktoś mimo wszystko napisał i napisał to, powiedzmy jakimś tam swoim komentarzem, ze swoimi poglądami, opiniami, nie wiadomo, czy nie ma tam, powiedzmy jakichś klientów, do których dana teza, czy tam dany artykuł by pasował, więc wydaje mi się, że nie ma takich. I wydaje mi się, że nie da się takiej jednej polecić, ani dla młodych studentów prawa, ani tak naprawdę.”

Podsumowując, z rozmów z respondentami wynika, że - **pomimo szerokiego wachlarza możliwości - pozyskiwanie informacji o prawie stanowi wysiłek.** Zastane dane wymagają weryfikacji, a ich źródła często nie są postrzegane jako obiektywne, czy rzetelne. Oprócz oficjalnych komunikatów rządowych, respondenci postrzegają jako wiarygodne i obowiązujące, informacje poparte autorytetem autora - wiedzą, doświadczeniem, funkcją. Ciągła konieczność złożonej weryfikacji informacji może prowadzić do zniechęcenia i frustracji, a z czasem może się wiązać z zaniedbaniami i pomyłkami.

Media a wyjaśnianie prawa

Czy media wystarczająco dobrze wyjaśniają zmiany w prawie?	
--	--

Respondenci **zgodnie twierdzą, że media niewystarczająco dobrze wyjaśniają zmiany w prawie**. Wskazują na poniższe mankamenty przekazu medialnego:

- **znieszczenie informacji przez upolitycznienie i interpretację**
  - “(...) mamy media, które pchają nas w jedną stronę, mamy media, które pchają nas w drugą stronę, więc nie możemy liczyć na ich wiarygodność.”
- **emocjonalne angażowanie odbiorcy**
  - (...) media działają głównie na emocjach i przekazują też jakby nie do końca suche fakty, tylko już zakładając pewną tezę. I myślę, że przez to jest to jakby...”
- **brak precyzji i konkretów**
  - “Hm, nie jest to do końca po prostu precyzyjny przekaz. (...) jest bardzo powierzchowny”
  - “Media to polityczne mięso i myślę, że... Jeżeli chodzi o taką powierzchowną wiedzę, czy informacje, są okej, ale jeżeli skonfrontujemy to z innym źródłem.”
  - “(...) zdarzają się niedopowiedzenia. Trochę się czasami też wyolbrzymia niektóre problemy. Więc nie ma tragedii. Chyba że mówimy o mediach publicznych.”
- **brak poparcia informacji konkretnymi aktami prawnymi**
  - “(...) odwołują się do jakiegoś przepisu, to oni nie odwołują się do tego, jaki to jest artykuł, powiedzmy albo jakiś ustęp... Bardzo często, bo nie mówię, że zawsze, ale bardzo często się nie odwołują, tylko mówią, że nie wiem, powiedzmy, to są przepisy kodeksu cywilnego. (...) Albo, gdy na przykład przywołują sygnaturę jakiejś sprawy, nie wiem, sądu apelacyjnego, czy coś w tym stylu, to nie podają sygnatury sprawy. Jednak się dają tę podstawę po to, żeby czytelnik sam mógł później sprawdzić, zobaczyć. (...) **Nie można brać tego za pewniaka, a jednak mimo wszystko trzeba to, no weryfikować i trzeba to mimo wszystko, no sprawdzać.**”
  - “(...) za mało wydawcy zwracają uwagę na to żeby skonsultować to z prawnikami”
- **niekompletna, niejasna komunikacja**
  - “(...) podają częściowe informacje, niejasne dla obywatela i uważam, że jednak to powinno zostać zmienione i powinno, że tak powiem, być bardziej dla ludzi, którzy tego prawa nigdy nie studiowali, nie znają, bardziej tak jasno zobrazowane i przedstawione.”

Jeden z respondentów zauważa, że ze względu na wielką dynamikę zmian w prawie, ich możliwości zapewnienia aktualnej i rzeczowej informacji są mocno ograniczone.

Źródła informacji w przyszłości

Proszę puścić wodze fantazji i wyobrazić sobie skąd ludzie będą czerpać informacje o prawie w przyszłości? Jak wyglądałby taki idealny proces?	Jak Pan/Pani widzi rolę społeczeństwa w stanowieniu prawa w przyszłości? Co może spowodować tę zmianę?
--	--

Źródła wiedzy o prawie w przyszłości

Wszyscy respondenci zgodnie przewidują, że w przyszłości **kluczowym źródłem wiedzy o prawie będzie Internet. Co istotne, wiedza ta miałaby postać rzetelnych, już zweryfikowanych danych.** Odpowiedzi podzieliły się na dwa główne pomysły.

50% respondentów wskazało na rozwiązanie w formie platformy cyfrowej lub aplikacji.

Miałaby ona wyjaśniać aspekty prawne na bieżąco, w szerokim kontekście, w sposób możliwie obiektywny i przystępny językowo:

- “No tak pierwsze, co mi przyszło na myśl, to są na przykład takie aplikacje na telefon, gdzie pojawiają się wiadomości ze świata i myślę, że jakby znajdowała się tam taka zakładka [śmiech] na przykład aktualne zmiany w prawie z dzisiaj [śmiech], chociażby, to myślę, że to by była taka przystępna forma. (...) takie z codziennego życia kwestie. Że mam wszystko w jednym miejscu. Myślę, że brakuje właśnie takiego miejsca, gdzie można by było się zapoznać na bieżąco, a nie gdzieś tam szukać po drukach, czy, nie wiem, numerach.”
- “(...) ma powiedzmy, swojego laptopa, tableta, czy coś w tym stylu, pokazuje mu się zmiana w prawie taka i taka i powiedzmy, nie wiem, są trzy, czy cztery wyjaśnia obok siebie, na czym ta zmiana tak naprawdę polega, bo wiadomo, że każde to wyjaśnienie i tak będzie w inny sposób to opisywało i każde wyjaśnienie będzie trochę, powiedzmy w inną skrajność uderzało. I, że powiedzmy, nie wiem, na tym tablecie będzie mógł sobie zobaczyć, okej, ta zmiana polega na tym i na tym (...) uzasadnienie tej zmiany, że może sobie po prostu tak szeroko wprost sprawdzić, może też zobaczyć tak naprawdę jaki był postulat, jakie było uzasadnienie tej zmiany, bo to też jest często trochę takie brakujące, że powiedzmy, nie wiem, wchodzi dana zmiana, przechodzi przez polskie tam ustawodawstwo i tak dalej, i tak dalej, no ale nie wiadomo do końca, jaki był tego motyw. Czemu akurat w danym momencie? (...) Czemu akurat teraz się tym zajmujemy? I też trochę takie objaśnienie danej sytuacji.”
- “(...) w takim idealnym świecie, no to wtedy, że ktoś może sobie po prostu sobie szeroko spojrzeć na wszystkie tak naprawdę aspekty tych zmian i że to naprawdę będzie interesowało to osoby. I że to naprawdę będzie dotyczyło całego tego społeczeństwa, że to nie będzie tak, że to tylko wąska grupa osób będzie zapoznawała się na bieżąco z tym wszystkim i ta wąska grupa osób będzie

przekazywała tę informację tak naprawdę w jeszcze zmienionej formie, w jeszcze zmienionym tak naprawdę kształcie jeszcze dalej.”

- “portale eksperckie, aplikacje mobilne. Mamy postępującą cyfryzację, więc myślę, że będą traciły na znaczeniu media typu telewizja, czy radio i prasa. Natomiast będą zyskiwały media te cyfrowe.”
- “W takim idealnym świecie, to każdy miałby, w mojej opinii, takiego swojego LEX-a niczym w wyszukiwarka Google i mógłby sobie sprawdzać tam powiedzmy co się dzieje, co jest potrzebne albo jaka zmiana wchodzi.”

Drugim pomysłem respondentów jest cyfrowe rozwiązanie w formie **wirtualnego asystenta/konsultanta/ przewodnika. Wskazało go 50% badanych.** Obywatele mogliby pytać go o nurtujące kwestie i w sposób szybki i wygodny uzyskiwać potrzebne odpowiedzi:

- “Postępująca cyfryzacja pewnie doprowadzi do tego, że asystenci głosowi systemów mobilnych będą w stanie odpowiedzieć nam na niektóre pytania, bądź ich większość. Rozwój sztucznej inteligencji zapewne do tego doprowadzi.”
- “No stawiam na internet i przede wszystkim coś bardziej z internetem związane i rozwinięte. Albo jakiś na przykład przewodnik, który byśmy otrzymywali, że tak powiem, przewodnika w internecie, który by nas wspomagał. Moglibyśmy zadać jakieś pytania, o, może w ten sposób.”
- “No jak już jesteśmy w tym wirtualnym świecie, gdzie wszystko o nas wiadomo, wszystkie urządzenia nas śledzą i wszystkie dane o nas są po prostu zbierane, gromadzone, to idealne byłoby po prostu dostosowanie prawa do tych faktycznych potrzeb, które można wyczytać właśnie z tych zebranych danych. No i bardzo wygodne by było, gdybyśmy po prostu mogli wziąć telefon i zadać pytanie, łącząc się z takim konsultantem, który będzie takim botem, który nam wyjaśni, gdzie szukać odpowiedzi na dane pytanie. (...) bo ludzie będą mogli w łatwy, szybki sposób zadać to pytanie prawne. I tutaj należy zatrzeć, żeby właśnie to były rzetelne boty, o ile... No właśnie teraz należałoby się zastanowić, kto by takie boty przygotował. (...) w tym wirtualnym świecie pewnie widziałbym tego bota, ale nie uważam, żeby to była jakieś idealne rozwiązanie.”
- “(...) mamy tutaj powszechną automatykę, tak, automatyzację. Więc może być tak, że to roboty też nas zastąpią prawników jeżeli to byłyby jakieś takie przypadki łatwe, bo nie myślę że jakieś takie bardziej skomplikowane, ale zero jedyńkowo to może tak kiedyś funkcjonować.”

Innym pomysłem jest zastosowanie **czytników**, które po przyłożeniu do nich urządzenia, mogłyby udzielać informacji prawnej. Taki pomysł pojawił się u jednego respondenta:

“Możliwe że będą jakieś czytniki, tak, po prostu, gdzie będzie się przykładać jakiś chip, tak, coś takiego [śmiech] i po prostu w ten sposób, tak. Czyli do jakiegoś urządzenia przyłoży się jakiś chip to wtedy będzie można dany przepis znaleźć tak.”

Podsumowując tę partię badań, respondenci **upatrują przyszłość rozwoju wiedzy o prawie w technologii i automatyzacji.** Może to świadczyć o potrzebie upowszechnienia i popularyzacji wiedzy dot. prawa przez narzędzia dostępne dla wszystkich. Respondenci

wspominają także o technologiach w kontekście bieżącego użycia - dostajemy odpowiedź dokładnie wtedy, gdy jej potrzeba. Szansą na realizację tych potrzeb jest zastosowanie mobilnych technologii. Wyzwaniem jest natomiast przygotowanie dostarczanych informacji w taki sposób, by w chwili użycia były już one zweryfikowane, rzetelne i precyzyjne.

Rozwój społeczeństwa obywatelskiego

Wszyscy respondenci przyznają, że żywią nadzieję na rozwój społeczeństwa obywatelskiego oraz jego wkładu w kształtowanie prawa. Badani podkreślają, że decydującą kwestią jest tu świadomość społeczna i zainteresowanie kwestiami prawnymi:

- “Ja bym sobie bardzo życzyła i mam nadzieję, że będzie miało większy wpływ. I też mi się wydaje, że to trochę zmierza w tym kierunku, bo też widać, według mnie, różnicę w tym, jak ludzie się interesują w ogóle prawem i jakimś tam stanowieniem prawa, że teraz jest to dużo powszechniejsze, niż jeszcze tam parę, paręnaście lat temu. Ja myślę, że to będzie raczej zmierzało właśnie w kierunku włączenia bardziej tego czynnika społecznego w ten proces. I że też, jednak taka pewna presja społeczna, czy jakieś naciski, no będą powodowały, że jednak będzie to społeczeństwo miało jakiś wpływ na te zmiany.”
- “Ja bym bardzo chciał ją widzieć w takich pozytywnych, kolorowych barwach i wierzyć w to, że rzeczywiście społeczeństwo będzie bardziej zaangażowane w proces stanowienia prawa i rzeczywiście jako społeczeństwo będziemy mieli więcej do powiedzenia w kwestii tych zmian prawnych, że rozwiniemy formy konsultacji społecznych, formy dialogu społecznego, że rozwiniemy kwestie chociażby referendum, że prawo będzie odpowiadało potrzebom społeczeństwa w sposób taki bardzo bieżący i aktualny, że dynamika tego stanowienia prawa będzie większa.”
- “No miejmy nadzieję, że po pierwsze każdy będzie miał świadomość prawa wyborczego, po drugie może mogłoby być więcej referendum, żeby także obywatele mogli wyrazić swoje zdanie co do jakichś zmian prawnych. (...) No, bo z jednej strony to zbiorowość tych interesów prawnych i to taka troska o to dobro wspólne i żeby może właśnie lepiej było rozumiane to dobro wspólne.”

Dwie osoby spośród badanych zauważają, że w kontekście społeczeństwa obywatelskiego, **w przyszłości dużą rolę mogą odgrywać instytucje trzeciego sektora - fundacje i stowarzyszenia:**

- “Myślę, że główną rolę tutaj mogą odegrać fundacje, które mogą tak na dobrą sprawę w pozytywny sposób lobbować nie tylko może ten pejoratywny, ten negatywny sposób, tylko że będą lobbować pewne rozwiązania, ale z korzyścią dla obywateli, bo taki... Zrzeszenia, czy fundacje myślę, że będą brały górę, bo myślę, że teraz z powrotem wracają czasy związków.”
- “(...) wszelkie inicjatywy europejskie powinny być dalej realizowane. Wszelkie właśnie organizacje non profit powinny składać, czy tam zbierać podpisy, tak, obywateli pod projektami ustaw. Nawet jeżeli czasem takie projekty bywają

podrzuć, no to myślę, że to byłaby najlepsza metoda do aktywizacji obywateli, tak, w kwestii stanowienia przepisów prawa.”

Jeden respondent zwrócił uwagę, że ważnymi czynnikami kształtującymi społeczeństwo obywatelskie są czas i chęci obywateli. Inny zauważył, że **wysoki próg liczby głosów wymagany do procedowania danej inicjatywy, może działać w sposób odstrasżający i demotywujący:**

- “Wydaje mi się, że te wszystkie takie cenzusy trochę takie liczbowe w postaci tam tysięcy osób, czy tam jeszcze więcej, gdyby były tak naprawdę w mniejszej liczbie w przyszłości oczywiście, wydaje mi się, że trochę pozwoliłyby to na większy realny wpływ społeczeństwa, bo poza tym, że idziemy na wybory jedne, drugie, trzecie, to jeszcze fajnie by było... Interesująco by było, gdyby każdy z nas mógł jeszcze mieć realny wpływ.”

Jedna respondentka wskazuje na istotny problem związany ze wzrostem roli społeczeństwa obywatelskiego. Zauważa ona, że **obywatele często nie dysponują odpowiedniej jakości informacjami i w takiej sytuacji forsowanie wzmocnienia roli społeczeństwa może okazać się niefortunne:**

- “Ja mam mieszane uczucia odnośnie stanowienia prawa przez społeczeństwo. Bo z jednej strony jestem bardzo za tym żeby społeczeństwo miało głos, żeby społeczeństwo stanowiło prawo, bo przecież my jesteśmy społeczeństwem i tak dalej. Ale z drugiej strony obawiam się, tak jak powiedziałam zresztą na wstępie, tego że my próbujemy często, nie w każdej sytuacji, ale często zabierać się za coś na czym kompletnie się nie znamy i co może się nie sprężyć z tym jak wygląda cały system prawodawstwa w którym funkcjonujemy. Więc nie wiem w którą stronę to pójdzie, ale trochę mnie to przeraża.”

Podsumowując, z odpowiedzi respondentów tchnie nadzieja **na dynamiczny rozwój społeczeństwa obywatelskiego**. Sprzyja temu technologia, oferując olbrzymie możliwości w kontekście kształcenia i zdobywania wiedzy. Może to przyspieszyć budowanie świadomego, silnego i prężnie działającego społeczeństwa obywatelskiego. Jednakże, jak wskazują badani, **oprócz koniecznej wiedzy, społeczeństwo musi czuć potrzebę działania.**

Społeczeństwo obywatelskie

Szczególnie istotne kwestie

Jakie kwestie prawne powinny być szczególnie bardzo dobrze rozumiane przez wszystkich obywateli?	
--	--

Jakie kwestie prawne powinny być szczególnie bardzo dobrze rozumiane przez wszystkich obywateli?

Na podstawie zebranych odpowiedzi respondentów, można wywnioskować, że istnieje potrzeba zwiększenia ogólnej wiedzy obywateli na temat prawa w życiu codziennym. Respondenci podkreślają, że obywatele powinni posiadać podstawową wiedzę na temat zasad, norm i regulacji prawnych, które mają zastosowanie w ich codziennym życiu. "Prawo codzienne" jest najczęściej wymienianym aspektem, który powinien być dobrze zrozumiany przez wszystkich obywateli, zgodnie z opinią czterech respondentów.

Ponadto, prawo konstytucyjne oraz prawo karne również zostały uznane za istotne obszary, które powinny być dobrze zrozumiane przez obywateli.

Respondenci podkreślają znaczenie znajomości przepisów prawa konstytucyjnego ze względu na jego powszechność oraz związane z nim sytuacje życiowe, takie jak posiadanie nieruchomości, wynajem czy konsekwencje wypadków.

Prawo karne zostało również uznane za istotne, zwłaszcza związane z czynami zabronionymi i odpowiedzialnością karną.

Dodatkowo, pojedyncze opinie respondentów wskazują na potrzebę świadomości praw konsumenckich oraz przepisów prawa cywilnego, które również powinny być dobrze rozumiane przez obywateli. Warto zapewnić obywatelom zrozumienie ich praw i obowiązków, aby mogli być odpowiedzialnymi obywatelami i żyć zgodnie z przepisami, mając dostęp do odpowiednich materiałów informacyjnych.

Stwierdzenie	Liczba Respondentów
"Prawo codzienne", czyli obywatele muszą posiadać ogólną podstawową wiedzę na temat zasad, norm i regulacji prawnych, które mają zastosowanie w życiu codziennym.	4
Prawo konstytucyjne	2

Pojedyncze opinie:

- Obywateli muszą być świadomi swoich praw konsumenckich.
- Przepisy prawa cywilnego muszą być szczególnie dobrze rozumiane przez wszystkich obywateli.
- Warto zapewnić obywatelom zrozumienie ich praw i obowiązków, aby mogli być odpowiedzialnymi i żyć zgodnie z przepisami, mając dostęp do odpowiednich materiałów informacyjnych.

Cytaty:

- *“Myślę, że, tak jak już wspominałem, to takie prawo na co dzień, które nam się przydaje, te kwestie praw konsumenta, praw pasażera, praw pacjenta, kwestie ruchu drogowego, kwestie jakiś tam tych drobnych przestępstw, wykroczeń, kwestie przestrzegania umów i praw, które nam przysługują, naszych obowiązków, podstawowe kwestie związane z wyborami, że ten głos rzeczywiście ma znaczenie.”*

Rzeczywisty wpływ na prawo

W jaki sposób możemy rzeczywiście wpływać na kształt prawa poprzez swoje działania?	Jakimi narzędziami do kształtowania prawa dysponuje społeczeństwo?
---	--

W jaki sposób możemy rzeczywiście wpływać na kształt prawa poprzez swoje działania?

Wnioski z odpowiedzi respondentów wskazują na różnorodne sposoby, w jakie obywatele mogą wpływać na kształtowanie prawa. Najczęściej wymienianym sposobem jest obywatelska inicjatywa ustawodawcza.

Wskazano nam, że obywatele mogą wpływać na kształtowanie prawa poprzez zrzeszanie się, lobbowanie i angażowanie się w lokalne społeczności. Udział w wyborach i wybieranie racjonalnych ustawodawców również jest istotnym sposobem wpływania na kształtowanie prawa.

Ważnym aspektem jest również wywieranie presji na ustawodawców poprzez zjednoczenie i wskazywanie na problemy poprzez media i spotkania. Dodatkowo, edukacja, organizowanie kampanii, spotkań i kursów dotyczących prawa oraz dawanie dobrego przykładu w stosowaniu prawa również mogą wpłynąć na kształtowanie prawa.

Jeden respondent wskazał, że obywatele mogą wpływać na kształtowanie prawa dając innym dobry przykład do stosowania tego prawa.

Stwierdzenie	Liczba Respondentów
Obywatele mogą wpływać na kształtowanie prawa poprzez inicjatywy ustawodawcze obywatelskie.	3

Pojedyncze wypowiedzi:

- Obywatele mogą wpływać na kształtowanie prawa dając dobry przykład do stosowania tego prawa.
- Obywatele mogą wpływać na kształtowanie prawa poprzez edukację, organizowanie kampanii, spotkań i kursów dotyczących prawa.
- Obywatele mogą wskazywać na swoje problemy poprzez media oraz spotkania.
- Obywatele mogą wpływać na kształtowanie prawa poprzez wywieranie presji na ustawodawców, zjednoczenie w celu wywierania nacisku.
- Obywatele mogą wpływać na kształtowanie prawa poprzez udział w wyborach i wybieranie racjonalnych ustawodawców.

- Obywatele mogą wpływać na kształtowanie prawa poprzez zrzeszanie się, lobbowanie i angażowanie się w lokalne społeczności.

Cytaty:

"Wywierać presję przede wszystkim na ustawodawcy. W sensie, żeby pokazywać, że rzeczywiście coś jest problemem i starać się gdzieś tam jako społeczeństwo wywierać taki nacisk na to żeby rzeczywiście do tych zmian doszło."

Jakimi narzędziami do kształtowania prawa dysponuje społeczeństwo?

Wypowiedzi respondentów wskazują na szereg możliwości, jakie mają obywatele w kontekście narzędzi do kształtowania prawa.

Możemy wywierać nacisk na posłów, prezentując swoje oczekiwania i wnioski. Kontrola obywatelska, donosy na organy administracji oraz składanie wniosków do odpowiednich instytucji to kolejne sposoby na wpływanie na kształtowanie prawa. Dzięki temu możemy wyrażać swoje obawy i sugestie, co do sposobu prowadzenia polityki państwa.

Spółeczeństwo ma również narzędzia do kształtowania prawa w pewnych kwestiach, takich jak referenda. Ważne znaczenie ma również wybór polityków przez społeczeństwo.

Możemy także zbierać grupy ludzi, którzy podzielają nasze obawy, i trafiać do osób, które mają wpływ na ustawodawstwo. Media społecznościowe pozwalają na nagłośnienie problemu oraz organizowanie różnych akcji, w tym zbieranie podpisów pod petycjami czy inicjatywami ustawodawczymi.

Współczesne społeczeństwo ma dostęp do różnych organów pomocowych, takich jak sądy, które pozwalają na rozwiązywanie problemów i wpływanie na kształtowanie prawa. Dlatego warto korzystać z narzędzi, takich jak internet i media społecznościowe, aby zwiększyć nasze możliwości wpływania na kształtowanie prawa.

Cytaty:

"Po pierwsze mamy inicjatywę obywatelską, po drugie wszelkiego rodzaju petycje, skargi, które mogą być kierowane do instytucji. Po trzecie różnego rodzaju protesty, manifestacje, ale też właśnie takie działania obywatelskie, czyli właśnie różnego rodzaju, czy organizowanie konferencji..."

"Wydaje mi się, że po prostu uświadomić sobie, że jest jakiś problem i starać się gdzieś tam zebrać grupę ludzi, która podziela nasze obawy. Starać się trafić po prostu do tych, którzy mają wpływ na to ustawodawstwo no w jaki najwyższym stopniu. Używać do tego oczywiście też mediów społecznościowych, które mają ogromny zakres osób i tam często jeżeli coś pójdzie, jak w spiralę, no to bardzo dużo się dzieje. Więc tak starać się to nagłośnić, używając chociażby mediów społecznościowych no i wtedy działać"

Promowanie własnych pomysłów

Co Pan/Pani uważa, że mogłoby pomóc obywatelom w promowaniu własnych pomysłów na zmiany w prawie?	Jakimi metodami wg Pana/Pani możemy budować świadomość i chęć aktywnej postawy w kształtowaniu realiów?
---	---

Ważną kwestią poruszaną w kontekście społeczeństwa obywatelskiego, jest promowanie własnych pomysłów na zmiany w prawie. Respondenci zapytani o sposoby na promowanie inicjatyw, wskazali następujące metody:

- **edukacja i budowanie świadomości obywatelskiej - 6 z 8 respondentów**
  - **bezpośrednio** - poprzez szkoły, mentorów i instytucje dostarczające wiedzy, w tym NGOsy

“inicjatywy w szkołach i gimnazjach... Nie, nie ma już gimnazjów. To w podstawówce później i liceach, żeby jak najwcześniej to zacząć, żeby tę iskierkę wiedzy i kreatywności wzbudzić w młodych ludziach”

“Opiekunowie merytoryczni. Na przykład zrzeszeni w różnego rodzaju fundacjach, czy stowarzyszeniach, ale także, no w izbach prawniczych.”

“Być może nawiązać jakąś współpracę z jakąś organizacją, z jakimś NGO-sem, który pomoże przy nagłośnieniu tego, pomoże w dotarciu do jakiejś konkretnej grupy osób, które mają na to wpływ, pomogą zorganizować jakąś, nie wiem, akcje zbierania podpisów, czy coś takiego, pomogą to nagłośnić. Więc no tak, no.”

- **pośrednio** - dzięki wykorzystaniu kampanii społecznych i środków cyfrowych - social mediów, reklam itp.

“(...) dojrzałość cyfrowa (...) można, no naprawdę do bardzo dużej grupy odbiorców dotrzeć powiedzmy, nie wiem, ze swoim pomysłem, ze swoimi tam postulatami związanymi z chęcią zmiany powiedzmy, nie wiem, prawa, czy ze zmianą przepisu. I też można wspólnie powiedzmy, tam w grupie, społeczeństwie jakimś wypracować trochę tak naprawdę jakieś tam zmiany. Też, gdy mamy dostęp też tak naprawdę w internecie do wielu osób, to też te osoby mogą nam pomóc ulepszyć naszą propozycję, ulepszyć naszą trochę taką zmianę.”

- **bezpośrednie spotkania z przedstawicielami władz, zarówno na szczeblu samorządowym jak i krajowym - 3 na 8 badanych**

“zwykły obywatel sobie myśli, że jest to jakby coś nieosiągalnego, żeby porozmawiać z posłem, prawda? To jest osoba znana, gdzieś tam pojawiająca się w mediach, że może trochę... Jest taka trochę przepaść, taki dystans, że może jakby było to bliższe obywatelowi. Właśnie ten kontakt z tym posłem, żeby naprawdę dało się tam umówić na to spotkanie, spotkać, porozmawiać o swoich pomysłach, czy jakieś właśnie formy wysłuchania publicznego częściej.”

“na tym szczeblu samorządowym (...) wywierać jakiś nacisk po prostu w sensie iść z danym problemem do radnych, podczas jakichś spotkań chociażby do rad dzielnic, do rad miasta, do prezydentów, wice prezydentów, czy burmistrzów, wójtów. No na szczeblu krajowym, no to przede wszystkim korzystać gdzieś tam z tych spotkań z jakimiś politykami.”

Zadano respondentom także pytanie o to, w jaki sposób możemy budować świadomość społeczną i chęć aktywnej postawy w kształtowaniu realiów. **4 na 5 pytanym** odpowiedziało, że **kluczowym czynnikiem jest edukacja i uświadamianie obywateli**. Jako narzędzia wskazano tu edukację szkolną, poradniki, źródła cyfrowe i społeczności cyfrowe, a także kampanie reklamowe:

“(...) na ten moment obywatele bardziej mają szansę się o tym w ogóle dowiedzieć, że jest coś takiego, jak już jakaś inicjatywa trafia do Sejmu. I gdzieś tam w mediach krąży informacja. Ale tak poza tym? No nie wiem, może właśnie coś w tyłu takich poradników, chociażby, czy kampanii reklamowej. Kampania reklamowa też jest dobrym jakby sposobem, żeby w jakiś tam sposób dotrzeć do większej liczby ludzi.”

“ (...) w jakimś stopniu oczywiście, to, w jaki sposób korzystamy z Facebooka, LinkedIna, Instagrama, czy innych tego rodzaju mediów, no to tylko od nas zależy.”

“Edukacja jest jedyną właściwie metodą podniesienia świadomości prawnej. No a wskazywanie przy okazji gdzieś tam problemów, jest kształtowaniem tej świadomości co pozostaje do zmiany, no.”

Jeden respondent wyraził zaniepokojenie, że budowanie świadomości obywatelskiej może być szczególnie trudne, ze względu na odpowiedzialność, z którą się to wiąże:

“Nie wydaje mi się żeby było to możliwe. Ludzie, nie mówią tutaj o prawie, mówię ogólnie, ludzie nie lubią odpowiedzialności. Nie lubią odpowiedzialności, nie lubią się angażować, więc wydaje mi się że nie da się tego wypromować na szeroką skalę”

Zmiany w sposobie pozyskiwania informacji

Czy zauważa Pan/Pani zmiany w pozyskiwaniu informacji i rozumieniu prawa wśród społeczeństwa na przestrzeni ostatnich lat? Jeśli tak proszę opowiedzieć co się zmieniło	Jak wyobraża sobie Pan/Pani wprowadzanie prawa i konsultacje społeczne w przyszłości?
---	---

Na podstawie rozmów przeprowadzonych z respondentami można zauważyć kilka zmian w pozyskiwaniu informacji i rozumieniu prawa wśród społeczeństwa na przestrzeni ostatnich lat.

Respondent wskazuje, że obywatelska świadomość i rozumienie prawa rośnie, a informacje na ten temat są bardziej dostępne. Media odgrywają rolę w przekazywaniu prawa do szerokiej publiczności, a komunikacja staje się bardziej codzienna.

Respondent zauważa, że ludzie, szczególnie młodzi, stają się bardziej zainteresowani prawem w związku z naruszeniem praw obywatelskich w ostatnich latach. Wskazuje również na potrzebę większej edukacji prawnej w szkołach oraz większego zaangażowania społeczeństwa w konsultacje prawne.

Respondent zwraca uwagę na wzrost zainteresowania ludzi sprawdzeniem przepisów prawnych w związku z pandemią. Podkreśla korzyści płynące z przekazywania informacji prawnych przez instytucje na platformach społecznościowych, takich jak Instagram. Sugeruje kontynuację tego trendu i większe zaangażowanie obywateli w proces konsultacji społecznych.

Respondent wskazuje na ewolucję sposobów pozyskiwania informacji, przede wszystkim przesunięcie się od tradycyjnych źródeł, takich jak książki i prasa, na rzecz Internetu i nowych mediów. Wskazuje również na potrzebę edukacji prawnej i udostępniania informacji na platformach online, takich jak wideokonferencje czy webinaria.

Podsumowując rozmowy z respondentami, wskazują oni na większą świadomość obywateli w zakresie prawa oraz większą dostępność informacji prawnych dzięki mediom i platformom społecznościowym. Wskazują również na potrzebę edukacji prawnej w szkołach oraz potrzebę większego zaangażowania społeczeństwa w procesy konsultacji społecznych.

Na podstawie rozmów przeprowadzonych z respondentami można wywnioskować kilka elementów dotyczących wprowadzania prawa i konsultacji społecznych w przyszłości:

Respondent uważa, że obywatele mają większą świadomość i rozumienie prawa, a informacje o prawie są bardziej dostępne. Wyobraża sobie, że w przyszłości konsultacje społeczne mogą odbywać się zdalnie, co umożliwi większą liczbę osób udział w procesie.

Respondent zauważa, że obywatele zainteresowali się prawem w wyniku naruszeń praw obywatelskich. Sugeruje, że w przyszłości konsultacje społeczne powinny być bardziej dostępne i powinny być uwzględniane w edukacji, aby zwiększyć zainteresowanie młodych ludzi prawem.

Respondent zauważa wzrost zainteresowania społeczeństwa sprawdzaniem przepisów prawnych, a informacje o prawie prezentowane na platformach społecznościowych są łatwo dostępne. Wyobraża sobie, że przepisy i konsultacje powinny być przedstawiane w przystępny sposób na takich platformach.

Zdaniem respondenta zmienił się sposób pozyskiwania informacji o prawie, a klasyczne źródła, takie jak encyklopedie, zostały zastąpione przez Internet. W przyszłości wyobraża sobie, że informacje i konsultacje będą dostępne w bardziej przystępny sposób, na przykład poprzez spotkania online i odpowiedzi na pytania obywateli.

Podsumowując, respondenci zgodnie zauważają większą świadomość społeczeństwa na temat prawa oraz większą dostępność informacji o prawie. W przyszłości wyobrażają sobie, że konsultacje społeczne mogą odbywać się zdalnie, być bardziej dostępne, uwzględniane w systemie edukacji oraz prezentowane w przystępny sposób na platformach społecznościowych.

Rozwiązanie cyfrowe

Aplikacja wyjaśniająca prawo

Czy spotkał się Pan/Pani kiedyś z pomysłem portalu/aplikacji wyjaśniającej prawo społeczeństwu? A może zna Pan/Pani inne rozwiązanie spełniające taką funkcję?	Jakie są wady i zalety tych rozwiązań? Co można w nich ulepszyć?
--	---

Zapytano respondentów czy spotkali się z pomysłem portalu/aplikacji wyjaśniającej prawo społeczeństwu lub czy znają inne rozwiązania spełniające tę funkcję. **100% pytanych nie potrafiło wskazać portalu ani aplikacji dedykowanych prawu dla obywateli.** Jednakże respondenci przywoływali portal LEX wykorzystywany przez osoby profesjonalnie zajmujące się prawem. Jeden respondent wyraził także obawę, że opracowanie takiej aplikacji/portalu może stanowić spore wyzwanie.

W kontekście innych rozwiązań zajmujących się tłumaczeniem prawa obywatelom, jeden z respondentów wskazał profil na Facebooku, gdzie tłumaczone są obywatelom kwestie prawne. Inny respondent wymienił także studenckie poradnie prawne i grupy lokalne Europejskiego Stowarzyszenia Studentów Prawa.

Respondenci opowiedzieli jakie wyzwania wiążą się wg nich z opracowaniem aplikacji/portalu tłumaczącego prawo obywatelom:

- **rzetelność, obiektywność i aktualność przedstawianych informacji**

“(…) jeżeli chodzi o taką warstwę merytoryczną, to nie powinna ona zawierać błędów, bo tutaj z tego mogą na przykład już wynikać, myślę, problemy, jeżeli, no w jakiś sposób będzie to źle jakby wytłumaczone. No to też, no może gdzieś tam stworzyć jakieś zamieszanie.”

“(…) w LEX-ie powiedzmy coś nie jest uaktualnione, powiedzmy jakiś przepis, przez dwie i pół godziny, bo akurat wszedł i nie wiem, muszą po prostu przepuścić cały tekst, nie zaktualizował się jeszcze.”

- **zasięg rozwiązania, który - w celu zachowania niezależności treści - może być ograniczony**

“Wady, że nie będzie to nigdy ogólnokrajowe. Że to będzie... W mniejszości będzie się rozpowszechniać wiedza o tym pantoflowo prawdopodobnie,

ponieważ, jeżeli to wyjdzie z bycia niszą i wpadnie w komercję, to zawładną tym pewnie szarzy ludzie, których nikt nie chce widzieć i nigdy nie widział. Dopóki to będzie niezależne, będzie dobre, jeżeli to się stanie w jakimkolwiek stopniu zależne, to nic się nie będzie różniło niż TVN, czy TVP, czy Trwam, cokolwiek innego. To muszą być media niezależne.”

- **konieczność dostosowania formatu i częstotliwości publikowania do treści znanych z social mediów, a co za tym idzie, zawężenie tematyki**

“najlepszym rozwiązaniem, moim zdaniem, są platforma, która dociera tak naprawdę każdego dnia do, jak największej grupy odbiorców”

- **mobilność i łatwy dostęp do rozwiązania**

“(…) zalety są takie, że jest to bardziej dostępne... Forma jest na pewno zaletą. Forma, ta dostępność, to, że właśnie w telefonie to wszystko jest i jadąc autobusem, możemy sobie posłuchać na przykład różnych ciekawych kwestii, czy też po prostu zgłębić temat, który nam jest potrzebny”

- **dostępność i użyteczność rozwiązania**

“nie każdy będzie potrafił z niej skorzystać, ściągnąć, bo to jest na pewno aplikacja na telefon bądź komputer, więc też, no starsze osoby mogą mieć z tym problem”

- **koszty utrzymania rozwiązania, które wiążą się z koniecznością pobierania opłat od użytkowników**

“Druga rzecz, czy będzie to płatne, czy bezpłatne? Jak to będzie obsługiwane, czy będą tam też osoby fizyczne, które będą udzielały porad prawnych? Tak że tu jest taki szereg kwestii do wyjaśnienia.”

Nasz pomysł

Chcielibyśmy utworzyć aplikację mobilną i webową, mającą na celu wyjaśnianie prawa oraz zgłaszanie przez użytkowników bolączek i problemów dotyczących prawa wraz ze wstępnymi pomysłami ich rozwiązania.	(Możemy wysłać dokument z propozycją działania naszego portalu, żeby się z nim Pan/Pani zapoznał/a)
---	---

Respondenci wyrażają silne zainteresowanie stworzeniem aplikacji mobilnej i webowej, która nie tylko wyjaśniałaby prawo, ale także umożliwiałaby użytkownikom zgłaszanie swoich problemów i trudności związanych z prawem. Przede wszystkim podkreślają potrzebę precyzyjnego i łatwego wyszukiwania informacji, które powinny być dostępne dla zwykłych obywateli w przystępny i zrozumiały sposób. Ważne jest dla nich, aby prawo było tłumaczone prostym językiem, umożliwiając zrozumienie nawet osobom niezaznajomionym z tematyką prawną.

Respondenci doceniają, że proponowana aplikacja zawierać będzie nie tylko wyjaśnienia ustaw, ale także dodatkowe artykuły, omawiające bieżące problemy prawnicze, takie jak umowa najmu czy RODO. Jest to istotne, ponieważ pozwala na aktualizację i uwzględnienie nowych aspektów prawa. Co więcej, niektórzy respondentom spodobał się pomysł odniesienia się do orzecznictwa i nowych wyroków w przyszłości, co zwiększyłoby wartość i użyteczność aplikacji.

Chociaż większość respondentów wyraża entuzjazm i gotowość do współpracy w ramach projektu, niektórzy wskazują na potencjalne zagrożenia i obawy. Jednym z głównych problemów jest możliwość komercjalizacji projektu i ryzyko utraty niezależności. Dodatkowo, istnieje kwestia moderacji i zarządzania dyskusjami w przypadku potencjalnego forum dyskusyjnego, które może być trudne do kontrolowania. Te zagrożenia i obawy wymagają uwagi i odpowiednich rozwiązań, aby zapewnić integralność i niezależność aplikacji.

Mimo tych obaw, ogólny konsensus respondentów jest pozytywny. Wskazują na potrzebę ulepszenia kwestii wizualnych aplikacji, dodania wewnętrznej wyszukiwarki oraz rozszerzenia wyjaśnień do ustaw. Wierzą, że taka aplikacja ma ogromny potencjał i może być niezwykle przydatna dla osób poszukujących informacji prawnych. Warto również zauważyć, że jeden z respondentów docenił ogólną koncepcję aplikacji, ale zgłosił również pewne obawy dotyczące skutecznego zarządzania zgłoszeniami i zapewnienia jakości udzielanych odpowiedzi.

W odpowiedzi na te obawy moderator wyjaśnia, że istnieje plan weryfikacji technicznej i merytorycznej treści przed publikacją. Ponadto, prototyp aplikacji jest przedstawiany jako przykład działania, co daje pewne wyobrażenie o tym, jak aplikacja mogłaby funkcjonować ale nie jest to jeszcze produkt docelowy.

Podsumowanie

Dodatkowe uwagi

Czy ma Pan/Pani jeszcze coś dodać od siebie?	
--	--

Podsumowanie dotyczy głównie pomysłu na aplikacje i zawiera różne sugestie respondentów.

Ważne jest, aby forma samej aplikacji była przystępna i przejrzysta, nieformalna, łatwa w nawigacji i znalezieniu potrzebnych informacji.

Aplikacja powinna być łatwo dostępna dla osób z problemami prawnymi oraz prawników, oferując prosty język i możliwość wyjaśnienia kwestii prawnych. Zapewnienie przejrzystości, czytelności i łatwości w korzystaniu z aplikacji jest kluczowe, zwłaszcza w obecnych czasach, aby zadowolić użytkowników.

Respondenci pozytywnie ocenili pomysł aplikacji i uważają, że taka inicjatywa przyniesie wiele wartości, zwłaszcza jeśli zostanie wzbogacona o grafiki, multimedia i treści atrakcyjne dla odbiorców.

Podkreślono, że aplikacja powinna być uzupełniona o różne formy prezentacji, takie jak wideo, dźwięk, obraz itp., aby przyciągać uwagę i zainteresowanie użytkowników. Istotne jest również, aby aplikacja była stale rozwijana i ulepszana, uwzględniając sugestie i opinie użytkowników.

W skrócie, respondenci wyrazili entuzjazm i poparcie dla idei aplikacji, podkreślając potrzebę prostego języka, przejrzystości i atrakcyjnych treści. Ponadto, wyrazili gotowość do wsparcia projektu i zainteresowanie dalszymi informacjami na ten temat.

Analiza zebranych danych

W tej części naszego raportu przedstawiamy wnioski i rekomendacje płynące z badań.

Część I: Stanowienie prawa

Proces stanowienia prawa	
<u>Wnioski:</u> Respondenci stwierdzili, że proces stanowienia prawa jest niezwykle złożony i obejmuje wiele skomplikowanych etapów, począwszy od inicjatywy ustawodawczej, poprzez prace legislacyjne w odpowiednich komisjach, aż do głosowania, podpisu przez prezydenta oraz publikacji w Dzienniku Ustaw.	<u>Rekomendacje:</u> Brak.
Problemy przy stanowieniu prawa	
<u>Wnioski:</u> Respondenci wskazali na wiele problemów w procesie stanowienia prawa, wśród największych to zbyt skomplikowane przepisy, brak uwzględnienia opinii specjalistów, pomijanie głosów społeczności oraz szybkie wprowadzanie zmian bez należytego przemyślenia.	<u>Rekomendacje:</u> Należy skupić się na trzech głównych obszarach poprawy procesu stanowienia prawa w Polsce: lepsza konsultacja społeczna przy projektach ustaw, udział specjalistów w procesie legislacyjnym oraz uproszczenie i zrozumienie prawa.
Usprawnienia	
<u>Wnioski:</u> Aby usprawnić proces stanowienia prawa, należy zwiększyć współpracę między partiami politycznymi oraz uwzględnić opinie społeczeństwa. Warto również edukować społeczeństwo w zakresie prawa i budować zaufanie do systemu. Rozważenie poszerzenia grona ekspertów i przestrzeganie regulaminów parlamentarnych również przyczynią się do poprawy procesu.	<u>Rekomendacje:</u> Budowanie zaufania społeczeństwa do stanowionego prawa poprzez transparentność, jasność i skuteczność przepisów.

Dynamika zmian	
<p><u>Wnioski:</u></p> <p>Większość respondentów wskazała na problem “prawnej inflacji”, czyli tworzenia zbyt wielu aktów prawnych w stosunku do realnych potrzeb.</p> <p>Ponadto, dynamika zmian w prawie może różnić się w zależności od konkretnych dziedzin, które są aktualnie interesujące politycznie.</p>	<p><u>Rekomendacje:</u></p> <p>Należy skoncentrować się na jakości zmian w prawie, przeprowadzić ocenę aktualnego stanu prawnego i dokonać selekcji, aby uniknąć nadmiaru i skomplikowania przepisów.</p> <p>Ważne jest dostosowanie tempa zmian w prawie do aktualnych potrzeb społecznych i politycznych, aby zapewnić skuteczne i odpowiednie regulacje.</p>
Trendy w uchwalaniu	
<p><u>Wnioski:</u></p> <p>Większość respondentów wskazała, że obecnie, w Polsce obserwuje się trend dążenia do szybkiego wprowadzania zmian prawnych, nawet kosztem jakości legislacji.</p> <p>W Unii Europejskiej widoczne są dwa istotne trendy: dążenie do zunifikowania ustawodawstw oraz inicjatywa ochrony prywatności.</p> <p>Respondenci podkreślają również rozwijające się bardziej liberalne i wolnościowe prawo, a także rosnącą troskę o prawa człowieka i ochronę środowiska zarówno w UE, jak i na całym świecie.</p>	<p><u>Rekomendacje:</u></p> <p>Istotne jest zwrócenie uwagi na utrzymanie równowagi między szybkością wprowadzania zmian a dbałością o jakość legislacji, aby zapewnić skuteczne i odpowiednie regulacje.</p> <p>Dbłość o jakość legislacji pozwoli na stworzenie skutecznych i odpowiednich regulacji, które będą służyć interesom społeczeństwa.</p>

Część III: Źródła wiedzy o prawie

Możliwe źródła wiedzy o prawie	
<p><u>Wnioski:</u></p> <p>Respondenci są otwarci na nowe formy pozyskiwania wiedzy, także na źródła nieformalne. By pozyskać wiedzę, respondenci korzystają przede wszystkim z Internetu, a kolejnym najpopularniejszym źródłem wiedzy są kodeksy i ustawy, a także telewizja i media społecznościowe. Respondenci nie potrafią wskazać</p>	<p><u>Rekomendacje:</u></p> <p>Respondenci korzystają przede wszystkim z elektronicznych źródeł wiedzy, dlatego powinny być one przygotowywane przez sprawdzone osoby. Zaś respondenci powinni być o tym jasno poinformowani.</p>

<p>aplikacji/rozwiązania cyfrowego skierowanego do osób niezwiązanych z prawem.</p> <p>Jeśli chodzi o młodych prawników, uczą się oni głównie z dedykowanych podręczników i książek.</p> <p>Kluczowym aspektem przy korzystaniu z różnorodnych źródeł wiedzy jest ich obiektywność i rzetelność, którą rozmówcy upatrują przede wszystkim w autorytecie źródła.</p>	
Media a wyjaśnianie prawa	
<p><u>Wnioski:</u></p> <p>Respondenci zgodnie twierdzą, że media niewystarczająco dobrze wyjaśniają zmiany w prawie i informacje te charakteryzują się następującymi cechami: zniekształcenie informacji przez upolitycznienie i interpretację, emocjonalne angażowanie odbiorcy, brak precyzji i konkretów, brak poparcia informacji konkretnymi aktami prawnymi, niekompletna, niejasna komunikacja.</p>	<p><u>Rekomendacje:</u></p> <p>Informacje przedstawiane w rozwiązaniu powinny być możliwie obiektywne i bezstronne, precyzyjne i konkretne, poparte aktami prawnymi, wolne od emocji, kompletne i jasne.</p>
Źródła wiedzy w przyszłości	
<p><u>Wnioski:</u></p> <p>Wszyscy respondenci wskazują na technologie jako główne źródło wiedzy o prawie w przyszłości. Wśród możliwych form pojawiły się: aplikacja, wirtualny konsultant, czytnik. Ważnym czynnikiem jest dla nich natychmiastowe zaspokojenie potrzeby.</p>	<p><u>Rekomendacje:</u></p> <p>Odpowiedzi mogą świadczyć o potrzebie upowszechnienia i popularyzacji wiedzy dotyczącej prawa przez narzędzia dostępne dla wszystkich. Szansą na realizację tych potrzeb jest zastosowanie mobilnych technologii.</p>

Część IV: Społeczeństwo obywatelskie

Szczególnie istotne kwestie	
<p><u>Wnioski:</u></p> <p>Istnieje potrzeba zwiększenia ogólnej wiedzy obywateli na temat prawa, zwłaszcza w kontekście "prawa codziennego". Obywatele powinni posiadać podstawową wiedzę na temat zasad, norm i regulacji prawnych, które mają zastosowanie w ich życiu codziennym.</p>	<p><u>Rekomendacje:</u></p> <p>Warto zadbać o edukację obywateli w zakresie prawa, zwłaszcza w kontekście prawa codziennego, prawa konstytucyjnego, prawa karnego, praw konsumenckich oraz przepisów prawa cywilnego.</p> <p>Należy dostarczyć obywatelom dostęp do odpowiednich materiałów informacyjnych, które pomogą im zrozumieć ich prawa i obowiązki.</p>
Rzeczywisty wpływ na prawo	
<p><u>Wnioski:</u></p> <p>Badani angażują się w życie obywatelskie głównie poprzez obywatelską inicjatywę ustawodawczą, udział w wyborach, petycje internetowe, śledzenie informacji, demonstracje, działania lokalne i wypowiedzi w mediach społecznościowych.</p>	<p><u>Rekomendacje:</u></p> <p>Promowanie i wspieranie inicjatyw obywatelskich, które umożliwiają obywatelom zgłaszanie propozycji ustaw i zmian prawnych. Informowanie o istniejących procedurach i ułatwienie dostępu do nich.</p>
Promowanie własnych pomysłów	
<p><u>Wnioski:</u></p> <p>Jako metody promowania własnych pomysłów respondenci wskazali głównie edukację i budowanie świadomości obywatelskiej poprzez metody bezpośrednie (szkoły, mentorzy, odpowiednie instytucje) oraz pośrednie (kampanie reklamowe i przestrzeń cyfrowa), a także spotkania z przedstawicielami władz.</p> <p>Edukację i uświadamianie wskazano także jako główny sposób na budowanie aktywnej postawy obywatelskiej w społeczeństwie. Również tu, jako metodę wskazano edukację szkolną, źródła cyfrowe oraz kampanie społeczne.</p>	<p><u>Rekomendacje:</u></p> <p>Obywatele powinni być świadomi praw i przywilejów, którymi dysponują. Kwestie świadomości i postawy obywatelskiej powinny być nagłaśniane i promowane zarówno na etapie edukacji szkolnej jak i w środkach przekazu.</p>

Część V: Rozwiązania cyfrowe

Aplikacja wyjaśniająca prawo	
<p><u>Wnioski:</u></p> <p>Respondenci nie znają aplikacji cyfrowej zajmującej się tłumaczeniem prawa osobom niezwiązanym z nim profesjonalnie. Jako główne wyzwania stojące przed tego typu rozwiązaniem wskazują zapewnienie:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rzetelności, obiektywności i aktualności przedstawianych informacji, - odpowiedniego zasięgu rozwiązania, który nie zakłóci rzetelności informacji, - formatu i częstotliwości treści dostosowanych do treści znanych z social mediów, - mobilności i łatwego dostępu do rozwiązania - dostępności i użyteczności rozwiązania - środków na utrzymanie rozwiązania, które wiążą się z koniecznością pobierania opłat od użytkowników	<p><u>Rekomendacje:</u></p> <p>Aplikacja mobilna tłumcząca prawo stanowi niszę na rynku i ma szansę skutecznie zaspokoić potrzeby użytkowników, pod warunkiem, że:</p> <ul style="list-style-type: none"> - przedstawione w niej informacje będą aktualne, rzetelne i obiektywne, bezstronne, - format treści będzie łatwo przyswajalny dla użytkowników niezwiązanych profesjonalnie z prawem - nowoczesny, klarowny i przystępny, - rozwiązanie będzie użyteczne, mobilne i będzie spełniać wymogi dostępności dla różnych grup użytkowników, - użytkowanie rozwiązania nie będzie obciążone opłatą, lub - jeśli znajdzie taka konieczność - opłata będzie symboliczna.